

VERGES'İN UYUM VE KOPUŞ SAVUNMASI TEORİSİNİN SOKRATES VE LUBANGA'NIN SAVUNMALARI ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ender Serdar ÖNALDI

Araştırma Makalesi

Avukat, İstanbul Barosu, enderonaldi@gmail.com, ORCID:0000-0001-5552-8492.

ÖZET

Verges, Savunma Saldırıyor eserinde, ceza yargılamalarında savunmayı, kopuş ve uyum savunması şeklinde sınıflandırarak, bunları kitabının üçüncü bölümünde siyasi dava tekniği altında ele almış ve sonuç kısmında tarihin ahlakında bütünlemiştir. Kitabında bu savunma türlerini, kendi uygulamalarının yanında, bazılarını tarihten, bazılarını roman kahramanlarından hareketle örneklemiştir. Savunma türleri üzerinden hukuk felsefesi için dikkate değer bir yorum getirmiştir. Kitabın yayımlandığı tarihten itibaren Ceza Hukuku Savunmasında bu ilkeler kendine taraftar bulmuş ve bir öğreti haline getirilerek, özellikle Güney Amerika'da Vergesian ekol olarak Avukatlar tarafından Ceza Yargılamalarında somut şekilde kullanılmıştır. Bu makalede Verges'in teorisi, kitabının ilk kopuş savunması fenomeni Sokrates üzerinden, eski Yunan yargılama usulleri ve ceza ile infaz kavramları ile birlikte, günümüzde bir kopuş savunması olarak kabul edilip edilmeyeceği incelenecektir. Dünya medeniyetinin, hukuk evriminde son denemesi olan Roma Statüsü çerçevesinde, hakkında mahkûmiyet kararı verilen Thomas Lubanga Dyalo'nun davasını, uyum davası özellikleriyle birlikte ele alınacaktır. Uluslararası Ceza Mahkemesinde (UCM) duruşma salonunun fiziki yapısının kopuş savunması yapılmasındaki zorlukları yönünden de ele alınmıştır.

ANAHTAR KELİMELER: Hukuk Felsefesi, Verges, Kopuş ve Uyum Savunması, Uluslararası Ceza Mahkemesi

İntihal / Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış olup en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. / This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

VERGES THEORY OF COMPLIANCE AND FOAMING DEFENSE IS BASED ON EVALUATION OF THE DEFENDERS OF THE DENATES

Ender Serdar ÖNALDI

Research Article

Attorney-at-Law, İstanbul Bar Association, enderonaldi@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5552-8492.

ABSTRACT

In Verges' artifact Defense Attacks, in criminal proceeding defences, he classified them in form of rupture and adaptation defences. In the third chapter of his book he handled under the technique of political litigation and in the conclusion part, he integrated in the morality of history. In his book, he exemplified these defense types, some of them from history, some of them from the heroes of the novel, as well as his own practices. He made a remarkable interpretation for the philosophy of law through the types of defense. Since the publication of the book, these principles have found supporters in Criminal Law Defense and have been made into a doctrine and used concretely in Criminal Trials by Lawyers as the Vergesian school, especially in South America. In this article, the theory of Verges, the first phenomenon of the defense of rupture of his book, Socrates, along with

the ancient Greek methods of trial and the concepts of punishment and execution, will be examined whether it can be considered today as a defense of rupture. We will consider the case of Thomas Lubanga Dyalo, who was sentenced within the framework of the Rome Statute, it was the last trial of world civilization in the evolution of law, together with the features of the harmonization case. In the ICC, the physical structure of the courtroom has been discussed in terms of the difficulties in making a rupture defense.

KEYWORDS: Philosophy of Law, Verges, Break and Harmony Defense, International Criminal Court

GİRİŞ

Ceza yargısı devletin egemenlik ilkesinin gereğidir. Devlet, yasalarını ihlal edenler ile bu şekilde yüzleşir. Bu yargılamalarda, devlet ve toplum kendisini bütün çıplaklığı ile birlikte gösterir. Kusurlarını dikkatli gözlerden saklayamaz. Toplumu oluşturan bireyler için de aynı durum söz konusudur. Hangi suçların ağırlıkla işlendiği ve faillere karşı toplumun tepkisini buradan seçmek mümkündür. Ceza yargılamaları, gelişmiş hukuk sistemlerinde ekseriyetle adliyelerde yapılır. Adliyeler hemen her ülkede kamusal alandır. Bu kamusal alanda inşa edilmiş veya adliye olarak kullanılan bina ve yerlerin konumlandığı yer, binaların fiziki yapısı, iç mimarisi ve duruşma salonlarının düzeni, o devletin adalete olan yaklaşımını, adalete verdiği değeri gösterir.

İnsanlık tarihinde tamamladığımız son evre 20. Yüzyılda, ceza yargılamasında devrim niteliğinde sayılabilecek gelişmeler oldu. Ceza yargılamalarında, soruşturma ve kovuşturma usullerinde, devletin egemenlik ilkesine bağlı kuralların, tanımlı bir kısım suçlar karşısında terk edilerek bu suçların takibi ve faillerin yargılanması, birden çok devletin ortak karar ve katılımı ile kurulan Uluslararası Ceza Mahkemelerine bırakıldı. Tek bir egemene tabi olmadan kurulan bu ceza mahkemelerinin günümüz yargılama usullerine yakın ilk örnekleri, ikinci Dünya savaşı sonrasında, ad hoc nitelikte kurulmuş olan Nürnberg, Tokyo, Eski Yugoslavya, Ruanda Ceza Mahkemeleridir.

Bu ulus üstü nitelikteki mahkemeler, tanımlanan görev yetkisi içerisinde yer alan failler hakkında, ceza yargılaması yaparken, idam dâhil, çeşitli nitelikte cezalara hükmetmiştir.

Sadece belirli yer ve dönemde işlenmiş suçların faillerinin yargılandığı ad hoc uluslararası ceza mahkemeleri, evrensel hukuk ihlallerinin önüne geçememiştir. İnsanlığa karşı ağır suçlar halen kendilerine dünyanın çeşitli bölgelerinde failler bulabilmiştir. Uluslar gelişen teknoloji çağında, iletişim olanaklarının artması ile insanlığa karşı işlenen suçlardan ve suç faillerinin cezasının verilememesinden dolayı rahatsız olmuştur. Artan rahatsızlık sonucunda, evrensel hukuka karşı işlenen suçların faillerinin cezalandırılmaları için başka bir uluslararası yaptırım gücüne sahip mekanizmanın kurulması elzem olmuştur. Önceki örneklerin geçici nitelikleri gereği suçların önüne geçemeyen bu mahkemeleri daha işlevsel hale sokma arayışı, daimî nitelikte bir uluslararası ceza mahkemesi kurma fikrine hız kazandırmıştır. Nitekim 1998 yılı Roma Statüsü ile ulusların bu arayışına bazı devletler cevap vermiş ve daimî olarak faaliyet sunmak üzere Uluslararası Ceza Mahkemesini kurmuşlardır.

Günümüz devletleri, kendi ceza hukuk sistemlerinde mevcut savunma esaslarını oldukça farklı biçimde geliştirmiş olsalar da modern ceza hukuku sisteminde, temel konularda ekseri olarak benzer özellikler görülür. Çoğu ceza yargı sisteminde, bir tarafta soruşturma görevini yürüten ve şüpheli hakkında, mahkemeye çıkartılmaya yeter delil ve şüphenin varlığında, suçlamada bulunan bir iddia makamı bulunur. Isnatta bulunan genelde savcılık makamı veya onun yerini alan bir kamu otoritesidir. Nadir hukuk uygulamalarında bu isnat doğrudan yargı makamına atfen, gerçek kişiler, müşteki ve mağdurlar ile onların temsilcileri, varsa isnatta bulunanların avukatları tarafından yapılır. Suç iddiasının karşı tarafı, şüpheliler, sanık ve varsa onları müdafaa etmekle görevli avukatlarıdır. Bu isnat ve iddia eden taraf ile yargılanan sanık tarafı, yargılamayı yapacak olan mahkeme ve bazı hukuk sistemlerinde mahkemenin yanında kamu vicdanının temsilcisi olarak görevli olan sanık hakkında verilecek karara doğrudan etki eden jüri bulunur. Ceza yargılaması bu üç taraf arasında vuku bulur.

Yargılamanın en zor tarafı genelde savunmadadır. Savcılık suçlamasını yaparken delilleri toplamış ve şüpheli hakkında ceza verilmesi için mahkemeye başvurmuştur. Savunma üzerine atılı suçlamadan kurtulmak gibi ceza yargılamasında birden fazla strateji oluşturabilir. Bunu genelde şüpheli tek başına yapacak hukuk bilgisine sahip olmadığı için hukuk sistemini bilen avukat ile gerçekleştirir. Avukatın amacı müvekkili sanığın, suçlama ve eldeki mevcut deliller ile birlikte ceza yargılamasında lehine olan en üst yararı sağlamak, yargılama sonunda sanığın alabileceği en iyi neticeye ulaştırmaktır. Bu netice, sanık hakkında, beraat hükmü verilmesini sağlayarak cezadan kurtarmak veya fiil nedeni ile alabileceği en az cezayı almasını sağlamaktır. Ceza yargılamasında savunma, iddia makamı gibi kamu gücünü kullanma imkânına sahip değildir. Elinde kamu gücünü tutan taraf, delil toplamaktan başlayarak birçok soruşturma üstünlüğüne sahipken savunma bu konuda zayıftır. Bazı gelişmiş hukuk sistemleri savunmanın özgürce delil toplamasını sıkı bir şekilde korurken bazıları savunmanın her türlü delile ulaşmasını teminde zaaf göstermektedir. Bu delile ulaşma becerisi bile o yargılamayı yapan devletin hukuk sisteminin, adalet kaygısını değerlendirmeye yarar ölçüttür. Ceza yargılamasında savunma ve iddia makamına eşit delil toplama olanağını sağlanması adil yargılanma ilkesinin anahtarıdır denilebilir.

Verges¹ ceza savunması hakkında Savunma Saldırıyor² adlı eseriyle farklı bir önermede bulunmuştur. Eserinde, uyum ve kopuş savunması olarak ayrılmış savunma tanımı yapmaktadır. Ceza yargılamasında sanık, mahkeme kurallarına ve yargılandığı yasalara uyum göstererek, onları kabul edip kullanarak savunma yapıyor ise bu savunma uyum savunmasıdır. Eğer sanık cezadan kurtulmak için

¹ Verges Jacques (d. 5 Mart 1925, Tayland-15 Ağustos 2013, Paris, Fransa), Fransız avukat. Hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. <<https://www.eccc.gov.kh/en/persons/mr-jacques-verges>> Son Erişim Tarihi:30.03.2023.

² Jacques Verges, Savunma Saldırıyor, Vivet Kanetti (çev) (4. Bası, Metis Yayıncılık 2020).

mahkemenin ve devletin otoritesine saldırıyor onu eleştiriyor ve yargılanmasının adil olmayacağını savunarak, kendisini yargılamak için kurulan mahkemeyi tanımıyor ise orada kopuş savunması vardır.

Verges ceza savunmasında avukatlık becerisini sanat olarak görmektedir. Onun için sanığın kendisinin bir önemi yoktur. Sadece suç ve yargılama konusu fiilin yasalar karşısında elde edebileceği başarı önemlidir. Sanığın kim ve sorumlu tutulduğu fiilin ne olduğunun hiçbir önemi yoktur. Tek hedefi savunmanın başarısıdır. Bu haliyle savunma estetik ihtiva eder, özgündür.

Verges adaleti yasalarla temin etmenin mümkünü kalmadığı halde yasaların kendisinin adaletin önünde engel olduğunu ve uygulanamayacağını kopuş savunması teorisi ile dile getirmektedir. Ona göre ceza yargılaması sanık için bulunmaz bir mücadele alanıdır. Devletin gücü karşısında cephede kazanmanın mümkün olmadığı savaşı, ceza yargısında kazanmak mümkündür.

Makalede, Verges'in uyum ve kopuş şeklinde ayırdığı savunma yöntemi iki tarihi yargılama yönünden değerlendirilecektir. Kopuş Savunması, Verges'e göre, tarihte ilk olması nedeni ile Sokrates'in kopuş savunması ile uyum savunması ise Roma Statüsü³ gereği kurulan daimî Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin sonuçlanmış ilk yargılamasına konu olan Lubanga⁴ davası ile birlikte değerlendirilecektir. Evvelinde ceza yargısında savunmanın ne olduğuna değinilecektir. Sonrasında Verges'in tanımıyla uyum ve kopuş savunmasının özellikleri ele alınacak. Verges'in ilk kopuş savunmasına örnek gösterdiği

³ Roma Statüsü 15 Haziran 1998-17 Temmuz 1998 tarih aralığında toplanan Birleşmiş Milletler Konferansı'nın İtalya'nın başkenti Roma'da karara bağladığı Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Kuruluş Statüsü'dür. Gunal Kurşun, 101 Soruda Uluslararası Ceza Mahkemesi (İnsan Hakları Gündemi Derneği 2011) 6.

⁴ Thomas Lubanga Dyilo (29 Aralık 1960-...) Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nden (DRC) hüküm giymiş bir savaş suçlusu ve Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICC) tarafından mahkum edilen ilk kişidir. Bkz. Andrew J Stein, 'Reforming the Sentencing Regime for the Most Serious Crimes of Concern: The International Criminal Court Through the Lens of the Lubanga Trial', (2014) 39 (1) Brooklyn Journal of International Law 521, 521.

Sokrates'in savunması, bir ceza yargılanması içerisinde, Sokrates'in fikirleri ve dönemin ceza muhakeme usulü ile bu fikirlerin toplum ile buluşmasını, bu buluşmanın ortaya çıkarttığı sonucun hukuk felsefesi, hukuk tarihi ve hukuk sosyolojisi açısından öneminin yanında aslında Verges'in kendi kopuş savunması tanımıyla bu savunmanın kopuş savunması olup olmadığına bakacağız. Son bölümde uyum savunmasına Verges'in eserinde tanımını yaptığı uyum davalarına Lubanga'nın yargılanması ve cezalandırılması sürecin, UCM'in duruşma salonunun fiziki yapısıyla birlikte yargılama usulünün savunmaya etkisini ele alacağız.

I. CEZA YARGILAMASINDA SAVUNMA

Ceza hukukunda geniş anlamda savunma, suç işlediği iddia edilen kişinin, devlet ya da bireyler tarafından kendi varlığına yöneltilen eylem ve işlemlere karşı kendisini korumak için yasal yollara başvurması veya yasal imkânlardan faydalanması olarak tanımlanır⁵.

Savunma, ortaya konan iddianın karşısında olma halidir. Savunmanın motivasyonu isnat edilen vakıa, deliller ve diğer vasitalara karşı durmak, bunları çürütmek, anlamsızlaştırmaktır. Savunma bunu yaparken yanına isnada karşı tüm delilleri yanına alır.

İddia ve savunmanın eşitliği ilkesi gereği adil bir yargılamadan söz edebilmek için taraflar arasında tam bir eşitliğin sağlanmasını ve usuli hakkaniyetin tüm yargılama boyunca korunmasını gerekli kılar⁶. Bu eşitlik ilkesi adil yargılamanın olmazsa olmaz unsurudur.

Eğer yasalar ve buna göre yürütülen yargılamalar, adalet inancından ve

⁵ Hamide Zafer, 'Savunma Hakkı ve Sınırları', (2013) 19 (2) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi 507, 510.

⁶ Bilgehan Yeşilova, 'Yargılama Diyalektiği ve Silahların Eşitliği', (2009) (86) TBBD 47, 50.

güveninden uzak, sadece yöneten erke hizmet ediyor ise burada bir sorun vardır. Zira böyle bir yargılama sisteminde mahkemeler adalet dağıtma işlevinden uzaklaşır ve sadece yöneten kesime hizmet aracı olmaktan başka işlevi olmayan ve göstermelik kurulan mahkemelerden adil karar vermesini beklemek, adalete ulaşmak mümkün değildir. Başından itibaren yöneten erk lehine olacağı belli olan yargılama yapılıyor, savunmaya değer verilmiyor, iddia makamınca deliller saklanıyor, usule uygun toplanmıyor, savunma susturuluyor, engelleniyor ise ortada hukukun varlığından, adil yargılamadan söz edemeyiz. Şeklen var olsa da sadece yöneten veya seçilmiş bir grup lehine karar vermek için kurulmuş olan ve verdiği kararları adil olmayan mahkemenin meşruiyeti sorgulanır. Kararları kamu vicdanında kabul edilmez.

Avukat, mesleki olarak hukukun uygulanmasını sağlama görevini ifa eder. Bunun için belli bir hukuk eğitiminden sonra mesleğe giriş yeterliliğini sağlamak zorundadır. Toplum gözünde avukat daha ziyade ceza yargılamasında savunma yönüyle canlanır. Ceza yargısının en önemli süjesidir. İyi bir avukat sizi savunması ile büyük ve hatta istikbalinize mal olabilecek cezadan ve kayıplardan kurtarabilir. Bir yönüyle avukat savunma sanatının ustasıdır. Savunma her zaman bir masumu kurtarmaz. Bazen suçlularında cezadan almaktan kurtulmasına sebep olur. Vicdanımız sızlasa ve adalete olan güvenimiz sarsılsa da hukuk bu istemediğimiz sonucu doğurabilir. Bu gibi kişilerin savunmasını üstlenen avukat kamuoyunda sanki suçun faili gibi görülebilir. Ancak avukatın burada savunma görevini yerine getirdiğini unuturuz. Bu duruma sık sık maruz kalan yakın dönemin ünlü savunma avukatı Verges, savunma yapmayı sevmesini şu şekilde açıklamıştır, “Suçu değil, suç işleyeni savunuyorum”⁷. Suç ve sanık arasında keskin bir ayırım yaparak eleştirilere cevap vermiştir. Bu beyanıyla bir kez daha savunmanın, sanığın mevcut fiiline, hukuk sisteminin bağlayacağı en yararlı

⁷ Emel Topsakal, ‘Jacques Verges ve Savunma Sanatı’, (2018) (1) Ankara Barosu Hukuk Gündemi 10, 12.

neticeyi elde etme sanatı olduğunu hatırlatmıştır. Savunma becerisi bu ayırım ile birlikte daha belirgin şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu sanata vakıf bir avukat, üstün bir kabiliyet sergilemekte ve bu kabiliyeti ile müvekkilini olabildiğince hukuk sisteminin kendisine sağlayacağı yarardan faydalandırmaktadır. Bu yönüyle avukatın yaptığı savunma bir estetik ihtiva eder. Bu estetik ise hukukun bir yönüyle sanat olduğunun kanıtıdır. Verges bu sanatı uyum ve kopuş davaları ile bir felsefi temele oturtmuştur.

II. UYUM VE KOPUŞ DAVASI

Verges Savunma Saldırıyor adlı eserinde ceza davasının üslubunu belirleyen temel ayrımı, sanığın toplumsal düzen karşısındaki duruşuna bağlar. Ona göre sanık, yargılandığı hukuk düzenini kabul ederse dava mümkün olur. Bu sayede savunmaya ait gerçeklerini ortaya döken sanık ile yargılamanın değerlerine saygı gösterilen yargıç arasında diyalog kurulur. Bu hukuk düzenine uyum gösterilmesi neticesinde yargılama, mevcut hukukun kurallarına göre yapılır. Ancak sanık, yargılama esnasında, yargılamayı yapan hukuk düzenini reddederse, bu durumda kurallara karşı bir başkaldırı sonucu yargılamayı gerçekleştiren hukuki mekanizma dağılır. Sanık kendi bildiğini, mahkeme kendi düzenini korumakla uğraşır. Bu aşamada dava artık bir kopuş davasıdır⁸.

Adalet uygulamaları ile devleti, hukuk düzenini derecelendirmek mümkündür. Verges eserinde adalet ve devlet ilişkisini devletin gücüne hizalamaktadır. Devlet güçlüyken adaletin bir devlet meselesi olduğunu, zayıfladığı anda, devletin kendisinin adalete hesap vermek zorunda kalacağını ileri sürmektedir. Zira devlet gücünü adalet sisteminin sağlam tutulmasından alır. Bu sistem, devletin hükmetme niteliği azaldıkça, yozlaştıkça, devlet artık kendi koyduğu kurallar ile bağlı olmak istemeyecektir. Devletin kuralları, devleti yönetenlerin amaçlarını

⁸ Verges, Savunma Saldırıyor (n 2) 15.

gerçekleştirebilmelerinin önünde ayak bağı olacaktır. Yönetici sınıflar için adaletin zayıf ya da güçlü görünmesinin önemi yoktur. Onların tek amacı yasanın çiğnenmesi ile ortaya çıkan uyuşmazlıkları kendi lehlerine çözmektir. Bu kendi lehlerine çözüme güdüsü ile uyuşmazlıklar durumun gereğine göre sahte uyum davası ya da örtük kopuş davası ile yargı önünde yürütülmektedir. Gerçekte taraflardan biri yasayı kabul ediyormuş gibi görünürken aslında kendi siyasi emelini gizleyerek, bu sahte üslup ile lehine çözüm istemektedir.

Lenin hukukçuları dünyanın en gerici kişileri olarak görmüştür⁹. Verges hukukçuların adaleti uyum olarak anladıklarını ifade eder. Ona göre mahkemeler her toplumun, meşruluğuna saldırıldığında, saldıranları yargılamak için kurdukları düzendir. Mahkemelerin asıl görevi adalet olmaktan ziyade meşruiyeti korumaktır. Bir kopuş savunması olasılığı yargıçları hep şaşırtır. Avukatlar kopuş savunmasından kaçınır. Avukatlardan beklenecek en iyimser sonuç toplumu kendi ilkeleri ile çelişkiye düşürmektir¹⁰. Pek çok adli hatanın başlangıçta bir siyasal hata olmadığını, ancak yargılama esnasında siyasal hataya dönüştüğünü bunun en güzel örneğinin de ABD Rosenberg'ler davası olduğunu belirtir. Bu davada ailenin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) casusu olarak, Atom Bombası sırlarını vermeleri suçlanmasının ardında, komünist ideallerine sahip olmalarıdır. Casusluk iddiası buna vasıta olarak seçilmiş ve haklarında ceza vermeye yeterli delil olmamasına rağmen, sırf politik tercihleri siyasi iktidar ile çeliştiği için idam edilmişlerdir¹¹. Böylece ABD'de o dönem iktidarda bulunanlar, kendi meşruiyetleri için tehdit olarak gördüğü komünistleri ve aydınları hedefe koyup, iktidarlarını sürdürebilmek uğruna baskılamıştır.

⁹ Evgeny Pashukanis, 'Lenin ve Hukuksal Sorunlar', Onur Karahanoğulları (çev) (2008) 26 (3) Çağımızda Hukuk ve Toplum Dergisi 37, 42.

¹⁰ Verges, Savunma Saldırıyor (n 2) 27.

¹¹ Barbara J Falk, 'The Saga of the Rosenbergs: The Trial That Keeps on Giving', (2013) 12 (3) American Communist History 283, 296-297.

Verges için Savaş sorunları çözümede son sınırdır. Adalet meydanında durum farklıdır. Bazen ülkede adalet ve yargılamayı yapan mahkemeler diktatörlüğün aktif araçları olabilir¹². Mahkemeler, her şekilde yöneticilerin meşruiyetini sağlamakla görevlidir. Kendi halkının menfaatlerini hukuka aykırı olarak diktatöre karşı korumaktan kaçarlar. Bu şekilde ortaya çıkan kopuş davasında ceza konusu fiilin hukuka aykırılığı, sanığın cezai sorumluluğu gibi sorun yoktur. Bu nedenle sorunun olmadığı yerde dava da yoktur denebilir. Adaletin sıfır noktası olarak tanımlanan bu halde savunma ve iddia makamı ve mahkeme arasında bir usul kuralı kalmamıştır. Her iki taraf diledikleri şekilde ve ölçüde iddia ve savunma yapabilir. Düzen ve kurallar reddedildiği için kopuş savunmasında sanığı bağlayıcı belli bir kuralı ya da ölçü yoktur.

Kopuş savunması ile sanık, mahkemede, fiilin hukuka uygunluğunu, bunun sebeplerini, bu sebepler karşısında kendisini suçlayanların, yasaların ve yargılayan mahkemenin bunu yapma yetkilerinin bulunmadığını, daha üstün bir ideal etrafında bütünleşmiş bir adaletin karşısında cezalandırılmayacağını ileri sürer. Kopuş, davanın tüm yapısını altüst eder. Olgular ve eylemin koşulları ikinci plana düşer. Ön planda aniden toplumsal düzene karşı yöneltilen sert itiraz belirir. Hukuk devlete yöneltilen saldırıyı durduramaz. Belli bir seviyeden sonra ya yerini adalete bırakmalı ya da parçalanmalıdır¹³.

Uyum davasında tek bir rakip vardır. O da savcının iddianamesi. Kopuş Davasında üstün ilkeler yargılamayı yürütür. Bu ilkeler karşısında düzenin bütün unsurları ve sanık durmaktadır. Artık usul ve dava kuralları bitmiştir. Olgular ve eylem, toplumsal düzene karşı yöneltilen sert eleştiriler ardında kalmıştır.

Kopuş Davalarında savcılık makamı iddia eden taraf olarak, tutucudur. İddiasına

¹² Tom Ginsburg and Tamir Moustafa, *Rule by Law: The Politics of Courts in Authoritarian Regimes* (Cambridge University Press 2008) 263.

¹³Verges, *Savunma Saldırıyor* (n 2) 47.

sıkı şekilde bağlıdır. Buna göre yasanın uygulanmasını ister. Kamunun menfaati ve yasaların savunucusudur. Kopuş davasının, savunma karşısında duran buna direnen, tarafı olarak görülür. Ancak bu her zaman böyle değildir. Bazen iddia makamı da kopuş davasının tarafı olarak savunmanın karşısında yer alabilir. Fransa Kralı 16'ncı Louis'nin yargılanmasında bu gerçekleşmiştir. Kralı yargılamak için hazırlanan iddianame ile devletin yasaları çelişmiştir. İddianame bağlı olması gereken iddia makamı, yasanın aksine bir ceza talep etmiştir. Fransız Devriminden sonra, kurucu meclis tarafından krala kabul ettirilen anayasa ile yetkileri kısıtlanan kral, isyancı girişim olarak gördüğü devrimcileri bertaraf etmek için diğer Avrupa monarşilerinden yardım istemiştir. Kral, devrimcilere karşı mücadelesini sürdürmek üzere ülke dışına, Prusya'ya kaçarken yakalanmış Paris'e getirilmiş ve hapsedilmiştir. Kral hakkında hazırlanan iddianamede vatana ihanet suçlamasında bulunulmuştur. Fiile karşı istenen ceza, kralın idamıdır. Ancak istenen idam ile ortaya hukuki sorun çıkmıştır. Kral anayasa gereği nasıl yargılanacaktır? Usul tartışması neticesinde ortaya üç temel görüş çıkmıştır. Birinci görüş sahipleri, soyut hukuk mantığı gereği kralın dokunulmazlığını, bu nedenle davanın hukuken hükümsüz olduğunu savunmaktadır. İkinci görüş taraftarları, kralın fiili ile anayasayı ortadan kaldırdığını, halk hakkını geri aldığı için kralın sade bir vatandaşa dönüştüğünü, kralın hükmü kalmamış bir anayasa ile halkın karşısına çıkamayacağını bu nedenle halkın en üst temsil organı meclis tarafından yargılanabileceğini savunmaktadır. Üçüncü görüş savunucuları, kralın vatana ihanetinin ulusa karşı bir düşmanlık güttüğünü, ulus düşmanı olarak yargılanması gerektiği savunmuştur. 16. Louis savunmasında, mahkemeyi ve kurulu düzeni kabul ederek, onun kurallarına göre yargılanmak üzere, uyum savunması yapmıştır. Kral aleyhine delil olarak sunulan belgeler altındaki mühürleri sahte ilan etmiş ve durumdan bazı bakanları sorumlu tutmuştur. Nihayetinde savunma yeterli olmamış, kral suçlu bulunmuş ve açık oylama ile idama mahkûm edilmiştir.

Tarihin en önemli siyasi davalarından olmasını haklı kılan bir diğer husus ise yargılamanın Tanrısal iktidar kavramını yerle bir etmesidir. Bu açıdan savunmanın tanrısal iktidar nedeni ile dokunulmazlık ve cezasızlık halinin varlığı dayanağı, iddianame karşısında yenilmiştir. Bu modern ceza yargılamasının ilk örneği olarak da kabul edilir. Dava ile Verges'in Kopuş Savunmasının, iddia makamı tarafından da gerçekleştirilebileceği tezi doğrulanmıştır. Nihayetinde yukarıdaki örnekte kral, kendi halkının haklarını savunmakla görevli iddia makamı tarafından, halkına ihanet iddiası ile mahkeme önüne çıkartılmıştır. İddia makamı bu şekilde halkını, ona karşı suç işleyen kralından korumuştur. Kralın, vatan kavramından üstün tutulamayacağını, onun da vatanın bir parçası olarak kurallara uymakla yükümlü olduğunu, ihanetine bağlanan fiilinden sorumlu olduğunu, kendi lehine oluşturduğu kralın sorumsuzluğuna hizmet eden hukuk düzeninin de üzerinde bir adalet olgusunun vardır. Buna göre kişi kralda olsa yargılanmalı ve cezası verilmelidir. Fransa'da iddia makamı, bu yargılama ile ilk defa kralın var ettiği hukuk düzenini, halkın ihlal edilen hakları karşısında yok sayarak, mensubu olduğu kurulu düzeni, kopuş davası ile yıkmıştır.

Kopuş Davalarında savunmanın hedefi, sanığı aklamaktan çok düşüncelerini ortaya çıkarmaktır¹⁴. Birinci Dünya Savaşı sonrası 1934'te Alman Meclisi Reichstag'ı yakmakla suçlanan Bulgar komünist Dimitrov, bu savunma planı ile aklanmıştır. Elbette bunun arkasında çeşitli yargı dışı faktörler vardır. Dönemin aydınları tarafından desteklenmesi, SSCB'nin üstün güç haline gelmiş olması, protesto hareketleri gibi çok geniş bir dayanışma topluluğun varlığıdır¹⁵. Bu toplumsal ve siyasi destek ile sağlanan ivmelenme sanığa cesaret verir ve düşüncelerini rahatça mahkemede dile getirir ve mahkemeyi geri adım atmaya zorlar. Tıpkı bir uyum davasında olduğu gibi iddia edilen olguya dair delillere

¹⁴ Verges, Savunma Saldırıyor (n 2) 56.

¹⁵ Tzvetan Todorov, The Fragility of Goodness: Why Bulgaria's Jews Survived the Holocaust (Princeton University Press 2003) 153.

savcıya sataşır, bunları yıkmak çürütmek için saldırır.

Verges, antisemitizm ile birlikte haksız yere casuslukla suçlanan Yahudi aile mensubu Fransız subay Dreyfus'un davasını siyasi nitelikteki kopuş davalarının en güzel örneklerinden biri olarak gösterir. Bu dava, başarılı bir subay iken sahte deliller neticesinde suçlu bulunan Yüzbaşı Dreyfus'un hukuk mücadelesini konu alır. Ünlü yazar Zola, Dreyfus'un karşılaştığı etnik ve dini ayrımcılığa, bir insan hakları savunucusu olarak tepki göstermiştir. Yayınladığı sert eleştiri manifestosu sonucunda kendisi de yargılanmıştır. Yargılamalarda farklı görüşte olsalar da çağdaşı aydınları Dreyfus'a yapılanın insan hakkı ihlali olduğu konusunda birleştirebilmiştir¹⁶. Askeri nitelikte casusluk iddiası ile oluşan bu kolektif hareket ile düzene saldırı yapılmıştır. Saldırı sonucunda düzeni ortadan kaldırmanın daha kötü sonuçlara yol açacağı görülerek, düzene reformist bir nitelik katarak oluşturulan siyasi akım uzun yıllar Fransa'ya hakim olmuştur.

Verges uyum davası özelliği ile İngiltere'de görülen Doktor Adams davasını ele alır. Bu davada, bir doktorun kendisine, hastasından yüklü miras kalacağını bildiği iddiası ile hastasına uyguladığı yanlış tedavi ile ölümüne sebep olmaktan suçlandığı vakıa konu edilmektedir. 1950 Londra'sında Dr. Adams'ın, suçlandığı cinayet davasında, iddia makamının, savunmayı üstlenen usta hukukçu, Uluslararası Nürnberg Ceza Mahkemesi reisliğini yapmış, Sir Geoffrey Legalence'in kurnazlığı ile delilleri sırayla çürütmesi sonucu, kavuşulan beraatine atıfta bulunur. Davada savunma, iddia makamının tüm delillerini, tanıklarını ve bunlar ile yaratılmış suçlamayı düşürmüştür¹⁷. Savunma avukatı tarafında evvela deliller içerisindeki çelişkiler tespit edilmiş ve bunlara ilişkin yapılan eksik inceleme ve gerçeğe aykırı kurgular başarıyla ortaya konmuştur. Bu sayede sanığın fiili işleyip işlemediği hususunda, mahkemede şüphe

¹⁶ David Macey, Emile Zola: A Life (Yale University Press 1998) 414.

¹⁷ Jonathan Widell, Jacques Vergès, Devil's Advocate A Psychohistory of Vergès' Judicial Strategy (Doctor of Civil Law Thesis, McGill University 2012) 14.

oluşturulmuştur. Oluşan şüphe üzerinden, cinayet sebebi yalnızlaştırılmış en nihayetinde de hiç kuşkuya yer bırakmayacak şekilde ortadan kaldırılmıştır. Bunlar yapılırken mahkemenin otoritesi kabul edilmiş, savunma yargılama kurallarına uygun olarak iddia makamının savını çürütmeye odaklanarak tam bir uyum savunması haline bürünmüştür.

III. SOKRATES'İN SAVUNMASININ KOPUŞ SAVUNMASI ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Verges'e göre ilk kopuş savunması Sokrates'e aittir. Verges için uzlaşmacılar kopuş davasının uzlaşmazlığından hiçbir şey anlamazlar, oradaki yararı görmezler. Ona göre Sokrates kendisini yargılayanlar ile uzlaşmamıştır. Onlara boyun eğmemiştir. Sokrates idamına sebep olanlara 2500 yıl önce,

“Duymak istemediklerinizi söylüyorum idam sebebim bu. Size söylüyorum yargıçlar beni öldürmüş olacaksınız. Ama kendi cezanız benim mahvımı takip edecek. Ve Zeus üzerine yemin ederim ki bu ceza beni çarptırdığınız ölümden, cezadan çok daha korkunç olacak. Hayatınızın hesabının verme ödevinden kaçmak için böyle davrandınız”.

“İnsanları öldürerek size yaşamayı bilmediğinizi haykıracak birini engelleyebileceğinizi mi zannediyorsunuz? Hesabınız çok yanlış. Böyle paçayı kurtarma biçiminin ne yararı vardır ne de güzelliği.”

şeklinde seslenerek uzlaşmadığını haykırmıştır. Verges Sokrates için savunmasından pişman değil ölmeyi yeğliyor, demektedir¹⁸.

Sokrates'in savunmasının bir kopuş savunması olup olmadığı değerlendirmek için elimizde o dönem Atina'sında Sokrates için kurulan mahkeme ve yargılamaya ilişkin çeşitli kaynaklar mevcuttur. Bunlar hakkında kısa bir bilgi

¹⁸ Verges, Savunma Saldırıyor (n 2) 51.

vererek Sokrates'in savunmasını değerlendirmek gereklidir.

A. SOKRATES'İN YARGILANMASI

1. Mahkeme, Kuruluş ve Yargılama Usulü

Platon, hocası Sokrates'in savunmasını¹⁹ bize diyalog biçimden ele aldığı eserinde aktarmıştır. Bu eserin düşünce tarihi kadar hukuk tarihi açısından da önemi büyüktür. Sokrates'in yargılandığı Atina Halk Mahkemesi'nde yaptığı savunma, savunma tarihinin ulaşılabilen ilk yazılı belgesidir²⁰.

O dönem antik Yunan Atina'sında mahkemeler, otuz yaş üzeri olan, mülk ve köle sahibi erkekler arasından, kurayla seçilmiş 501 Atina yurttaşı tarafından kurulurdu. Bu mahkeme kaynaklarda, Beşyüzler Meclisi olarak da tanımlanır. Mahkeme jüri sistemli yargılamanın ilk örneklerindedir. Bu meclis yargılama yapmanın yanında, ceza yargısının amaçları arasında yer alan kamu düzenini ve güvenliğini korumak, hukuk devletini tesis etmek, toplum barışını muhafaza gibi çeşitli görevleri de ifa etmektedir²¹.

Atina mahkemesinde davalar şahısların suç isnadı, ihbarı ile ele alınır. Bunun için soruşturma yapmak üzere ayrıca özel bir savcı tayin edilmez. Sadece asayişî sağlayan kolluk güçleri, adi suçlarda kendisi veya bu işler için görevli biri savcı gibi kamu adına suçlama yapmaktadır. Ancak vazifesi bu olan sabit bir soruşturma ve iddia makamı yoktur. Yargılamalar kamuoyuna açık şekilde gerçekleştirilir. Sanık, kendisine isnat edilen suçlamalara, iddialara ve delillere karşı savunmasını, bizzat veya vekili aracılığı ile yapabilir. Sanık, yargılandığı esnada suçlamada bulunan kişi veya kişilere sorular yöneltebilir. Savunmasına destek olmak üzere tanık dahil ispata yarar delillere başvurabilir.

¹⁹ Platon, Sokrates'in Savunması (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 2012).

²⁰ Mehmet Haşim Mısır, Mitolojiden Günümüze Savunma (Gaziantep Barosu 2012) 14.

²¹ Ali Evlice, 'Sokrates'in Savunmasına Hukuki Bir Yaklaşım', (2014) (2) Ankara Barosu Hukuk Gündemi 44, 46.

Yargılama iki aşamadan oluşmaktadır. Önce ilk duruşma bölümünde, dinlenen taraflar ve incelenen deliller ile birlikte sanığın suçlu olup olmadığına açık oylama ile birlikte çoğunluk görüşüne uygun olarak karar verilir. Eğer mahkeme, sanığın suçsuz olduğuna karar verirse, derhal serbest bırakılır. Yok, eğer oylamada suçlu olduğuna karar verilir ise bu sefer ikinci oturumda sanık hakkında hangi cezanın tayin edileceği tartışılır. Taraflar, iddia eden ve sanık tarafı karşılıklı olarak uygun bir ceza önerir ve mahkeme de önerilen cezalardan birine ve verilen cezanın infaz şekline karar verir²². Mahkeme kararı sorgulanamaz, kesindir. Karara karşı temyiz yolu yoktur. Karar derhal infaz edilir.

2. Suçlamalar, Savunma, Ceza ve İnfaz

Sokrates'e karşı yöneltilen somut suçlamalar şunlardır;

- 1- Sitenin tanrılarına inançsızlık yeni tanrılar, Diamon²³ yaratmak,
- 2- Gençleri yozlaştırmak,
- 3- Sitenin geleneklerine karşı gelmek,

²² Ayşen Sina, 'Eski Yunan Yargı Sistemi: MÖ IV. Yüzyılda Atina'da Yargıçlar ve Mahkemeler', (2016) (123) TBBD 419, 441.

²³ Daimon, Batı dillerine sonradan "demon" biçiminde yerleşen, eski Yunanca'daki bir terim olup Antik Çağ'ın çeşitli dönemlerinde farklı anlamlarda kullanılmıştır. Daimon teriminin kullanımına en çok Sokrat, Platon ve Platon'un takipçisi Xenocrates'in sözlerinde rastlanır. Terimin eski Yunan tradisyonunda şu üç anlamda kullanıldığı belirtilir:

a-İnsanları yöneten ve geliştiren görünmez, yüce varlıklar. Bu anlamdaki daimonları Platon üç gruba ayırmıştır: İlk iki gruptakilerin bedenleri esir ve ateşten oluşur, görülemezler. Üçüncü gruptakiler buharımsı bedenlere sahiptir, görülmezlerse de, nadiren birkaç saniyeliğine (fantom tarzında) tezahür edebilirler.

b- Vicdan, vicdan sesi. Düşüncelerinin ilham kaynağının kendi daimon'u olduğunu bildiren Sokrat, belki de bir ayırım yapmak amacıyla, vicdan ya da vicdan sesi anlamını bir başka terimle, Daimon'un tezahürü anlamındaki daimonion terimiyle belirtmiştir.

c- Teozoflara göre, daimon terimi eski Yunan tradisyonunda aynı zamanda "düşünce formları" anlamında da kullanılmıştır.

Daimon sözcüğü Avrupa'da zamanla demon sözcüğüne dönüşmüş ve ilk anlamlarını yitirerek, Hristiyanlık döneminde cin ve şeytan anlamında kullanılmıştır.

4- Geleneğin doğru sayılması düşüncesine karşı durmaktır.

Suçlamalarda bulunanların başlıcaları Meleto²⁴, Anytos'tur²⁵. Sokrates bu suçlamaların kendisini idama götürmeye yetmeyeceğini en baştan beri bilmektedir. Onu asıl idama götürecektir olan, fikirleri ve bunları sunuş şekli ile Atina'da oluşturduğu kargaşa ve Atina yerleşik düzenine karşı çıkışıdır. Bu haliyle Verges'in kopuş savunmasının hazırlayıcı unsurlarından olan, düzene karşı duruş, hali belirlemektedir. Lakin bir yönüyle bakıldığında Sokrates'i idama götüren yargılama sürecinin başında Sokrates ile yerleşik düzen arasında bir politik çatışma ve düzeni yok etmeye yönelik bir idealinden bahsedemeyiz. Zira suçlamalara bakıldığında o dönemde pek çok Atinalı yurttaşın benzer eleştiri getirmiş olması mümkündür. Zira Sokrates hakkındaki suçlamaların hiç birisi bu yönde bir eylemin ve planın olduğunu somutlaştıracak delillere ulaşamamıştır. Sokrates daha çok alaycı üslubu nedeni ile kendisine tahammül edemeyen kimselerce suçlanmıştır. Sokrates bu kimselerin çeşitli politik oyunları ile etkisi altında kalan ve kendisini yargılayanlar ile bu mahkemede düşünceleri ile birlikte hesaplaşmak istemiştir. Nitekim makalenin devamında bu hesaplaşma daha belirgin şekilde ortaya çıkacaktır. Bu hesaplaşmanın Verges'in sınırlarını kendisinin çizdiği kopuş savunması teorisi ile tam eşleşmeyen çelişen bölümleri mevcuttur.

²⁴ Meletos'u hayatı hakkında, özellikle de Platon'un Sokrates'in baş suçlayıcısı olarak anıldığı diyaloglarında tasvir edilenin ötesinde çok az şey bilinmektedir. Euthyphron'da Platon, Meletos'u üç suçlayıcısının en genci ve kovuşturmadan önce Sokrates tarafından tanınmaması olarak aktarır. Bkz. Ayşe Sönmez Yakut, 'Platon'un Phaidon'unda Sokrates'in Savunması', (2017) 11 (1) Archivum Anatolicum 129, 142.

²⁵ Anytos, Anthemion'un oğlu, Sokrates'in suçlayıcılarından biridir. İspatlanmamış bir efsaneye göre, Sokrates'in idamından dolayı suçluluk duyan halk tarafından Atina'dan sürgün edilmiştir. Atina'daki demokratik güçlerin önde gelen destekçilerinden biridir (30 tiranların arkasındaki oligarşik güçlere karşı olarak). Ayrıca Platon Anytos'u Menon adlı diyalogundaki konuşmacılardan biri olarak tasvir etmiştir. Bkz. Sönmez Yakut (n 24) 129, 142.

Tekrar Sokrates'in savunmasına dönecek olursak suçlayıcılara göre Sokrates, Atina geleneklerine saygı duymamaktadır. Atina yasalarına saygı, sorgusuz ve mutlak itaati gerektirmektedir. Bu geleneklere yöneltilen eleştiriler, sitenin birliğini, dirliğini bozabilecek niteliktedir. Sokrates yasalara saygı duymamanın dışında kendisine atfedilebilecek somut bir fiil ve bu fiile bağlanabilecek bir kusuru olmadığını bilmektedir. Suçlayıcılar Sokrates'i sadece geleneklere ve yasa kabul edilen Atina geleneksel inançlarına itaatsizliğinin cezalandırılmasını istemektedir.

Yargıçların onun eylemlerinden vazgeçmesi karşılığında affetmesi dahi mümkün iken, o en baştan bu yolu kapatmıştır. Sokrates, Platon'un aktardığı savunmasında:

"-Sokrates, Anytos 'un dedikleriyle ikna olmadık ve seni serbest bırakıyoruz. Ama bir şartımız var! Bundan böyle bu araştırmalarına ve felsefe yapmaya son vereceksin, aksini yaptığın görüldüğünde de ölüme mahkûm edileceksin."²⁶ Diyebilirsiniz.

-Beni bu şartlarla serbest bırakırsanız, size yanıtım şöyle olur: "Atinalılar, sizi sayar ve severim, ama size değil tanrıya itaat edeceğim. Nefes aldığım ve gücüm yettiği sürece felsefe yapmaktan, nasihat vermekten ve size her rastladığımda gerçekleri göstermekten hiç vazgeçmeyecek, size söylemeye alışkın olduğum şeyleri söyleyeceğim"²⁷.

beyanı ile açık şekilde eylemlerinden vazgeçmeyeceğini ve bu felsefe öğretimini doğru yöntemle, kişi ayırt etmeksizin yapacağını aşikâr eder²⁸.

Sokrates savunmasında adalet için öleceğini keskin bir dille vurgular. Ona göre filozof, sadece düşünen araştıran düşünen kavram üreten biri değildir. İnançları,

²⁶ Platon, Sokrates'in Savunması (n 17) 29.

²⁷ Platon, Sokrates'in Savunması (n 17) 29.

²⁸ Verges, Savunma Saldırıyor (n 2) 49.

idealleri uğruna çatışmayı ölümü göze alabilen biri olmalıdır. Suçlayıcıların, saldırılara karşı fütursuzdur. Kendisine saldıranları açıklamaları ile küçük düşürür. Hakkında haksız olarak ithamlarda bulunan Meletos'u bilgisizlikle suçlar.

Sokrates savunmasında felsefe, öğretmenin tanrıya itaat olduğunu, en iyisinin yargılamanın sonucunu tanrıya bırakmak²⁹ olduğunu beyan ederek, suçlamanın aksine, inançsız olmadığını gösterir. Ancak o, sorgulayarak ulaştığı inancı ile sitenin geleneksel, önyargıya dayalı inancının çatışması ile karşı karşıya kalmıştır. Bu nedenle kendi inançları ile sitenin inançları arasına hiyerarşi koymaktadır. Koyulan hiyerarşi sitenin inançları açısından tehlikelidir. Sokrates inançlarını sorgulayarak doğruyu, gerçeği bulmuştur. Ancak kendisini suçlayan gelenekçilerin inançlarını sorgulamadıkları için gerçeği göremediklerini bu nedenle gerçeğe ulaşmak adına inançların bilginin sorgulanmasını önermektedir.

Sokrates iç sesi Diamon olarak dile getirir. Diamon iç sesi, eski Yunan mitolojisinde tanrı düşüncesi olarak da nitelenir. Sokrates Diamon'un, insanların yaşamının dışında olmadığını doğanın içerisinde, yerde, gökte, dünyada saklı olduğunu söyler. Bu bir iç ses vicdan yargısıdır. Bu nedenle asıl kişinin, sitenin inançlarından ziyade, kendi vicdanı ile yaptığı sorgulama cüret ve cesaret gerektirmektedir. Bu bakış insanlık tarihine Sokrates'in bıraktığı önemli bir mirastır. Bu mirastan hareketle adil olan ile yasal olan ayrımı yapılmaktadır. Bu ayrıma göre yasal olan her zaman adil olmayabilir. Adil olanda her zaman yasal olmayabilir. Adalet yasadan bağımsız bir doğruluk düşüncesine dayanır. Sokrates savunmasında bize bunu göstermeye çalışır. Diamon ile kişi kendi vicdanı ve aklıyla yasayı sorgulayabilmektedir. Bu sorgulama, olaylar karşısında yasal olanın güçlü, ancak aynı zamanda haksız da olabileceğini göstermektedir. Bu yaklaşım, gelenekçiler açısından, kurulu düzen için son derece tehlike teşkil

²⁹ Platon, Sokrates'in Savunması (n 17) 19.

etmektedir.

Verges'in de eserinde belirttiği gibi yasaları adil olmasalar da uygulamak konusunda yaşanan bir örnek de Adolf Eichmann'ın savunmasıdır³⁰. Eichmann Nazi Almanyası'nın, sistematik Yahudi katliamında asli sorumlulardandır. Çıkarıldığı mahkemede suçsuz olduğunu iddia etmiştir. Savunmasında kendisine verilen, emri uyguladığını, emri uygulamanın yasal zorunluluk olduğunu, bu zorunluluk karşısında fiillerinin yaptırma bağlanamayacağını ileri sürmüştür. Politik toplum yapısı neyse onu uyguladığını beyan etmiştir. Yaptıklarının iç ses ile doğruluğunu sorgulamamıştır. Sorgulasaydı böyle bir suç işlemiş olmasını kendisi de adalete uygun bulmayacaktır.

Sokrates Diamon olmasa yasal olanı, doğruluk ve haklılık açısından sorgulanmasının mümkün olmayacağını söyler. Bu sorgulama yapılmazsa eğer, salt yasayı uygulamanın bizi adalete ulaştırmayacağını kanıtlamak ister. Evvelinde hiç mahkeme tecrübesi yoktur. Hukuk eğitimi almamıştır. Yargılama usulünden bihaberdir. Bu nedenle savunmasının başında mahkeme yargıçlarına, yargılanması esnasında kendisinden sadece hakikati duyacaklarını haykırır. Kendisini sofistlerle karıştırmamalarını, retorik sanatı ile bir sav üzerinden savunma yapmayacağını, amacının sadece hakikati anlatmak olduğunu, hakikatin varlığını söylemeye gerek olmadığını beyan eder. Bu hitap ile Sokrates'in savunmasının başında kendisini doğru şekilde savunabilme hususunda endişeli olduğu söylenebilir³¹.

Savunmasında benimsediği strateji, önce iddia makamı olarak müddeilerin kendisine yönelttiği suçlamaları çürütmek ve bunu yaparken de onlar ile mahkeme önünde diyalog oluşturmaktır. Bu diyalog ile hedefi, mahkemeye,

³⁰ Verges Eichmann'ın davasını kopuş davası beklentisini karışılmadığı için hayal kırıklığı olarak tanımlar. Bkz. Verges, Savunma Saldırıyor (n 2) 16-17.

³¹ Platon, Sokrates'in Savunması (n 17) 17c-17e.

kendisine yöneltilen suçlamaların sahiplerinin, Meletos gibi, kendisini suçladıkları hususlara tamamen hakim olmadıklarını göstermektedir.

-Beni suçluyorsunuz ama ne için suçladığınızı bilmiyorsunuz.

-Suçlamalarınızda tutarsızsınız.

-Kanaate dayanan suçlamalarda bulunuyorsunuz. Bana iftira atıyorsunuz.

-Bu suçlamalar, basit bir sorgulama ile ortadan kalkar.

-İnsanın bütün sorunu aslında hiçbir şey bilmemesidir.

-Ben bir şey bilmediğimi biliyorum ama onlar bilmiyor.

beyanları ile suçlayanlara karşı, kendisine neden bunun böyle olduğunu anlatmalarını, açıklamalarını öğretmelerini ister. Böylelikle ona iftira atanların aslında sadece kendisine kızdıkları ve ondan intikam almak için bu şekilde davrandıklarını kanıtlayabilecektir.

Savunmasında bilgelik vurgusu yapar. Bunu Khairephon üzerinden gerçekleştirir. Vaktinde yakın arkadaşlarından Khairephon, gittiği Delfi Kâhinine³² sorar:

-Yaşayanlar arasında en bilge kim diye. Kâhin, Sokrates cevabını verir. Devamında Sokrates:

-Ben kehanetin doğruluğunu araştırdım.

-Bunun için insanlarla konuştum. Politikacılara, şairlere, zanaatkârlara gittim. Baktım ki Politikacı her şeyi bildiğini zannediyor ancak hiçbir şey bilmiyorlar.

³² Delfi kâhinleri, Yunanistan'da Delfi 'deki gelecek habercileri. Delfi rahiplerini dinlemek için her gün birçok Yunan ve yabancı gelirdi. Böylece rahipler dünyada olan bitenlere ilişkin pek çok bilgi edinir ve bu bilgilere dayanarak kehanette bulunurlardı. Mehmet Kahyaoğlu, 'Paganizm ve Hristiyanlık Arasında Savaşım Aracı Olarak Kehanet', (2011) (7) Türk Bilim Dergisi 135, 144.

-Benim farkım ben hiçbir şey bilmediğimi biliyorum der.

Sokrates durmaz, araştırmaya devam eder. Sonrasında şairlere gider. Şairler de bir şey bilmiyorlardır.

-Ancak onlarda bilgi olmasa da seçtikleri kelimeler ile bir duygu uyandırabilme yetenekleri var,

-Bu sayede bilmeseler de insanların güzeli kavrama biçimine etki ediyorlar der.

Sıra zanaatkâra geldiğinde onların, *kendi bildikleri işi yaparak her şeyi iyi yapabileceklerini zannettikleri için her konuda söz sahibi hakları olduğunu düşünüyorlar*³³ diyerek, bilgelik iddiasında bulunanların yaptıkları işleri dahi bilmediklerini, bilgiyi sorgulamadıklarını kanıtlar.

Sokrates yargıçlara, Atina'da tanrı buyruğu ile dolaştığını ve bilge olduklarını iddia edenler ile konuşarak bilge olmadıklarını ortaya koyduğunu, sadece tanrının değişmez gerçeğin bilgisine sahip olduğunu, Onun dışında insanlar sadece görünüşün kanaatin (Doxa) bilgisine sahip olduklarını söyler. Bu şekilde suçlamaların neden geçersiz, temelsiz olduğunu kanıtlamaya çalışır.

Yargılama sonrasında en sıklıkla kullandığımız, *“Bir şey biliyorsam da hiçbir şey bilmediğimdir”* sözü, o tarihte Atinalılara en bildiklerine dahi güvenmemeleri gerektiğinin ögüdüdür.

Meletos'un kendisi hakkında ileri sürdüğü “gençleri yanlış yönlendiriyor, yozlaştırıyor” suçlaması karşısında, Meletos'a:

“-Beni suçluyorsa, bunun karşısında gençleri nasıl daha iyi eğitebileceğini de biliyor olman lazımdır. Bilmiyorsan iddiasında bulunamazsın. Sadece eleştirerek doğrunun ne olduğunu gösteremezsin. Senin, yanlışın ne olduğunu bana göstermen lazım, sizin gücünüz geleneğin otoritesinden geliyor. Siz haklı

³³ Platon, Sokrates'in Savunması (n 17).

değilsiniz. Gücü elinizde bulundurmanız sizi haklı kılmaz” cevabını verir.

Hukukçu olmadığı halde, kendisine yöneltilen suçlamayı, iddia sahibini ustaca sorgulayarak, onun savlarını tutarsız, geçersiz kılarak, sadece doğru bilgiyi, adalet gerçeğini arayarak başarır bunu. Savunmasının devamında:

“-Son olarak bana felsefe yapma karşılığında özgür ol diyorsunuz, vazgeçmem, ben felsefe ile varım. Yoksa ben olmam” cevabını verir. Felsefe yapmaktan hiçbir koşulda geri durmayacağını kararlılıkla vurgular.

Sokrates bu yöntemle Atina halkını, doğru bilgiye, etrafındakileri sorgulayarak, araştırarak ve öğrenerek itmek gayretini açıklar. Bunun için felsefe yaparken kendisini at sineğine benzetir. Karşısına Atina gelenekleri ve bunlara sadık halkını, hantal at gibi koyar.

-Ben sizi fikirlerimle rahatsız ederim, hakikati gösteririm. Hakikat, kanaatleri ile yaşayan toplumlar için rahatsız edicidir. Benim hayatım bu varlık sebebim sizlere bu hakikatleri göstermektir der.

Platon’un Phaidon³⁴ diyalogundaki esas konu da bu savunmaya ait Sokrates’in değerler tezidir. Bunlar içerisinde en önemli tercih filozofun doğrular uğruna hayatından bile vazgeçebilmesidir. İnsan için esas olan hakikate uygun yaşamaktır. Bu fazilet insanı erdemli kılar.

Platon’un Kriton diyalogu³⁵ içerisinde aktarıldığı üzere Sokrates’in arkadaşı olan Kriton onu hapisten kaçırmayı teklif eder. İsterse Sokrates’in kefaletini de ödeyebileceğini söyler. Sokrates bunu şiddetle reddeder. Diyalogda, Sokrates’in, hapisane ortamında değilmiş gibi davrandığı gözlenir. Sokrates yasalara karşı, adil olmasalar dahi itaati benimser. Aksi halde kaçarak veya kefalet ödeyerek suçlamaları kabul etmiş sayılacağını düşünür. Kaçarak idealleri ve savundukları

³⁴ Platon, Sokrates’in Savunması (n 17) 57a.

³⁵ Platon, Sokrates’in Savunması (n 17) 43a.

ile çelişecektir.

Sokrates savunmasıyla, Atina toplumuna yeni bir yurttaşlık modeli sunmaktadır. Homeros'tan beri gelen gelenekçi yurttaşlığı, ülkeye sadakat ve bunu bir kahramanlık edası ile sunmanın, doğru olup olmadığını, sorgular. Evvelinde Homeros, İlyada ve Odysseia metinlerinde yurttaşlığı bu formda tanımlamaktadır. Sokrates ise vatandaşlığı bir erdem üzerine kurmaktadır. Ülkesine bağlılığı bir hakikat adına gerçekleştirmeyi ve kanunların da bu hakikate göre sorgulanmasını önermektedir. Kanunlara asker gibi koşulsuz itaat yerine, filozof gibi hakikat adına sorgulamak gerektiğini savunur. Yasaları eleştiride, filozofa en çok yardım edecek olan, onun iç sesi, Diamon'u, yani vicdanının olacağını işaretler. Bu fikirlerini özellikle savunma esnasında kamu ve senatoda, halkın önünde açarak tüm yurttaşlara ulaştırmayı çalışır.

Ksenofon ait Anılar kitabında³⁶ da Kriton'u Sokrates'in arkadaşı olmaktan çok bir takipçisi müridi olarak sunar. Kriton, sofizmi yurttaşlara faydalı olmak için öğrenir. Bunu kamusal hizmet olarak görür.

Sokrates için yasaya itaat mutlak gerekliliktir. Kendi çıkarı için yasaya itaat etmemek kabul edilemez. Kriton'un, kaçma ve kefalet teklifini bu yüzden reddeder ve hapisten kaçmaz. Sokrates yasadan haksız olarak kaçarsam vicdanımdan kurtulamam, bu nedenle vicdanımı susturursam bundan büyük utanç duyarım düşüncesindedir. Utanma başkasının varlığını kabul etmek ile başlar. Kendinizden değil ona topluma kamuya karşı utanırsınız. Vicdanımızdan kaçamayız, diyerek kaçma ve diğer hapisten kurtulma tekliflerini kesin olarak reddeder. Kaçarsa doğacak sonuçları itibarı ile Atinalılardan utanmaktadır. Bizi hiç tanımayan halka karşı da haksızlık etmiş olurum, der.

³⁶Ksenofon, Sokrates'in öğrencisi olan Yunan filozof, yazar, tarihçi ve asker. Memorabilia (Sokratik Diyaloglar Anılar) kitabını yazmıştır.

Sokrates devleti insanlarla bütünleştirir. Devletin, devleti oluşturan insanlardan oluştuğunu söyler. İnsanın ancak sitede var olabileceğini, site sana bu var olma imkânını sunmaktadır, o nedenle varlığını ona borçlusun. Ona ve yasalarına bu yüzden de uymak zorundasın, der.

Sokrates, suçlu olup olmadığı konusunda yapılan oylamada katılanların büyük çoğunluğunun aleyhinde olacağını düşündüğü halde beklemediği kadar az bir oy farkı ile suçlu bulunur. Sıra hangi cezanın verileceğine gelmiştir. Suçlamada bulunan Meletos, ölüm cezası verilmesini önerir. Sokrates'e, kendisi hakkında ne ceza istediği sorulur³⁷. Sokrates, alaycı bir ifade ile fiilin suç unsuru taşımadığı halde hakkında ceza verilmesini, ironi ile ancak bir ödülle, devlet tarafından bedava beslenmek gibi, cezalandırılması gerektiğini ifade eder. Sokrates hakkında verilecek ceza konusunu nihayetinde mahkemenin takdirine bırakır. Ancak hakkında Sürgün cezası verilmesini istemediğini dile getirir. Aslında sürgün gönderileceği yerde de fikirleri nedeni ile kovulacağından endişelidir. Yetmiş olan yaşı itibarı ile köle yapılmasını da hapis koşullarına dayanamayacağını ileri sürerek tercih etmemiştir. Maddi gücünün olmaması sebebiyle ancak bir Mina para cezasını ödeyebileceğini belirtir. Sonra ise arkadaşlarının da kendisine kefil olması sebebiyle otuz Mina para cezası ödeyebileceği için bu miktara kadar da para cezasına razı olabileceğini belirtir.

Sokrates cezasının belirlendiği ikinci yargılamada fiilin karşılığı olarak, baldıran zehri içmek suretiyle idam cezasına mahkûm edilir. Cezasının infazı kutsal güne denk geldiği için infaz derhal gerçekleştirilmez ve yaklaşık bir ay süreyle ertelenir. Bu bir ay içerisinde hapisanede idamı bekler. Dostları ve takipçileri defalarca onu kurtarmak isteseler de tüm teklifleri geri çevirir ve yasaya olan bağlılığın bir sonucu olarak ölmeyi seçer. Baldıran zehri içerek infazı

³⁷ Verges, Savunma Saldırıyor (n 2) 56. Sokrates ceza seçmesi önerildiğinde uzlaşmaya gidebilir, sürgün veya para cezasını seçebilecek iken o aksine yargıçlar ile dalga geçerek hayatını feda etti,

gerçekleşir.

Sokrates, o günkü politika gereği, adil olmayan bir karar ile idam edilmiştir. Sokrates bize savunmasında yasal olanın her zaman adil olmadığını, adaletin yasalardan üstün bir kavram olduğunu göstermiştir. Yargılanmasını bir fırsat görüp tek tek görüşüp fikirlerini açamayacağı kişilere, bu felsefesini sunabilmiştir. Bilgiyi sorgulama tezi hakkında suçlamada bulunan müddeileri sorgulama üslubu ve bu savları çürütmesi ile başarıya ulaşmıştır. Savunmasında devlet inancını sorgular ve toplumuna yeni bir devlet düzeni ve yurttaşlık modeli sunar. Kendisini asılsız iddialar ile yargılatıp mahkûm ettiren, adil olmaktan ziyade Yönetici sınıfın dayatması ile bu kararı vererek mahkemenin de içinde olduğu toplumsal yozlaşmayı ortaya çıkartır. Sokrates'in ortaya koyduğu bu adalet felsefesi, binlerce yıldan bugüne hukuk sistemlerini etkilemektedir.

Verges'in sunduğu ilk kopuş savunması örneği olan Sokrates'in savunması hakkında bilgiler verdikten sonra bu savunmanın neden bir kopuş savunması olarak ele alınamayacağını izah edelim.

Verges'in kopuş savunmasını tanımlarken sanığın mahkemede, fiilin hukuka uygunluğunu, bunun sebeplerini, bu sebepler karşısında kendisini suçlayanların, yasaların ve yargılayan mahkemenin bunu yapma yetkilerinin bulunmadığını, daha üstün bir ideal etrafında bütünleşmiş bir adaletin karşısında cezalandırılmayacağını ileri sürdüğünü ifade etmiştir. Kopuş savunması, davanın tüm yapısını altüst etmelidir. Olgular ve eylemin koşulları ikinci plana düşmeli ve ön planda aniden toplumsal düzene karşı yöneltilen sert itiraz belirmelidir. Hukuk ile devlete yöneltilen saldırı durdurulamaz. Bir seviyeden sonra devlet ya yerini adalete bırakmalı ya da parçalanmalıdır. Oysa Sokrates savunmasında, Verges'in bu tanımından uzak ve çelişen kendisini yargılayan Atina mahkemesini, yargılamanın ve hatta infazının her anında tanımaktadır. Sokrates'in Atina mahkemesini oluşturan, Atina Site devletinin kurulu düzeni ile

de bir hesabı yoktur. Atina Sitesinin siyasi düzenine karşı bir politik görüşü ve tahrip eylemi de yoktur. Sokrates sadece ortaya koyduğu “Sorgulamadan İnanma” düşüncesinin Atina Tanrılarını, geleneklerini sorgulamaya başlaması sonucu ve bunun birtakım yöneticiler üzerinde yarattığı korku ile yargı önüne çıkartılmıştır. Sokrates başlangıçta mahkemenin yetkisini reddetmediği gibi kendisine yöneltilen suçlamaları da savunma yaparak çürütmek yolunu seçmiştir. Mevcut Atina yasalarının dışında daha üstün bir ideal ile ortaya çıkmış bir adalet kavramı gereği cezalandırılmayacağını savunmamıştır. Bilakis hakkında verilen hükmün cezası ve infaz şekli üzerinde yapılan yargılamaya da bir itiraz göstermediği gibi mahkemeye karşı ceza ve infaz önerisinde bulunmuştur. Bu esnada da protest bir yaklaşım sunmamış, mahkemeyi tanımadığını kurulu düzeni tanımadığını tanrılara inanmadığını haykırmamıştır. Neredeyse tüm cezadan kurtulma ihtimallerini elinin tersiyle itmiş ve mahkemenin verdiği idam cezasının uygulanmasını bir aya yakın süre beklemiştir. Bu sürede kaçması yönündeki tavsiyeleri de kulak arkası ederek hükmün infazına itiraz etmemiştir. Tüm bunlar bize Verges’in kopuş savunmasının ilk kahramanı Sokrates’in aslında tam anlamı ile bir kopuş savunması yapmadığını göstermektedir. Zira Sokrates savunmasında devlet ve halkı siyasi ideal uğruna değiştirmeyi hedef alan bir devrimi amaçlamamış sadece sorgulamadan inanma felsefesini korumak istemiştir.

IV. UYUM DAVASI OLARAK LUBANGA’NIN UCM YARGILAMASI

Verges Uyum Davalarını, kurulu düzene saygıyla ilişkilendirir. Bu saygı gösterisi, sanığın suçunu inkâr etmesi veya suçunu kabul edip olayları kendi lehine izah etmesi ile sergilenir. İnkâr halinde sanık, savcılık delillerine saldırır, onları hükümsüz hale getirmek için uğraşır. Kendi savunmasını destekler olgu ve delilleri ileri sürerek cezadan kurtulmaya çalışır. Suçsuzluğundan ziyade suçlama ile ilgili olarak aleyhine yasal delil yokluğundan dem vurur. Soruşturma aşamasında yer alan tüm belge, rapor, inceleme ve taraf beyanlarını titizlikle

araştırır. Buradan bulacağı bir eksiklik ve hata ile suçlamadan kurtulmak ister. Zira kendisiyle barışık bir toplumda, bir masumun cezalandırılmasına yol açan bir hukuki hata suçlunun beraatından daha ağır bir potansiyel düzensizlik nedenidir. Uyum savunması, gerçekten, mükemmel seviyesine çoğunlukla adi suç davalarında ulaşır³⁸.

Roma Statüsü gereği kurulan Uluslararası Ceza Mahkemesinde, Verges'in tanımına uygun bir uyum davası örneği olarak Lubanga Davası önemlidir. Tarihte ilk defa UCM önünde, Statünün ihlaline bağlı olarak yargılanan ve hakkında mahkûmiyet kararı verilen ve infaz süreci tamamlanıp salıverilen kişidir Lubanga.

Verges'in kitabı kaleme aldığı yıllarda henüz Ruanda ve Eski Yugoslavya savaş suçlarına ait ad hoc ulus üstü ceza mahkemeleri kurulmamıştı. Sadece ikinci Dünya Savaşı ardılı kurulan uluslararası ad hoc ceza mahkemeleri örnekleri mevcuttu. Verges'in Ulus üstü ceza yargılaması hakkındaki görüşlerini, Nürnberg Uluslararası Ceza Mahkemesi³⁹ üzerinde yazdıklarından yorumlayabiliriz. Ancak ileride daimî bir ulus üstü ceza mahkemesi kurulacağı hususunu da öngörmüştür. Verges eserinde bu mahkemenin halklar mahkemesi olacağını ifade etmiştir⁴⁰.

³⁸ Verges, Savunma Saldırıyor (n 2) 21.

³⁹ Savaşın galip devletleri olan, Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti ve Fransa Londra Antlaşmasının ekinde yer alan Mahkemenin kuruluş Protokolü ile mahkemenin kuruluş ve işleyişini belirlemişlerdir. Buna göre Mahkeme Almanya'da Nürnberg Şehrinde yargılama yapmak üzere kurulmuştur. Mahkeme Askeri Mahkeme olarak imzacı 4 devletin atadığı hâkim ve savcılar ile ad-hoc statüde savaş sırasında Naziler tarafından işlenen suçlar 3 ana başlık altında toplanmış ve yargılama konusu edilmiştir. Bunlar: Barışa karşı suç niteliğinde, uluslararası sözleşme ve antlaşmaları çiğneyerek savaşı planlama, başlatma ve yürütme suçu, insanlığa karşı suç niteliğinde, sürgün, imha ve soykırım suçları, savaş suçları niteliğinde, savaş hukukunu çiğneme suçlarıdır. Yargılamalar 1 Ekim 1946'da sona ermiştir. 22 failden 12'si hakkında idam, 3'ü hakkında müebbet hapis, 4'ü hakkında süreli hapis cezası ve 3'ü hakkında da beraat kararı verilmiştir. Bkz. Verges, Savunma Saldırıyor (n 2) 70.

⁴⁰ Verges, Savunma Saldırıyor (n 2) 73.

Verges başta karamsar bakar konuya. Nürnberg Mahkemesinden çıkartılacak ilk dersin, ütopyacıların ve kurnazların hayalini kurduğu, dünya çapında bir mahkemenin imkânsız olacağı düşüncesindedir. Verges'in eseri yazdığı döneme göre bunun mümkün olmadığı sonucuna neden ulaştığını anlamak zor değildir. İkinci dünya savaşına giden süreci, savaşı, savaş sonunda ortaya çıkartılan galipler dünya düzenini, kuşkusuz yaşayarak gözlemlemiştir. Bu geline noktada, edindiği tecrübe sonunda karamsarlığa düşmüş olması muhtemeldir. Aradan geçen sürede milletler bir şekilde kendi değerlerini ve ideallerini gerçekleştirmek ve kendisine karşı işlenen suçları cezalandıracak kalıcı olacak bir Ulus üstü ceza mahkemesi kurmayı Roma Statüsü ile başaracaktır.

Verges, Nürnberg yargılamalarından çıkartılacak ikinci dersin, savaş galiplerinin yenilenleri yargılama hakkına sahip olacak olmalarıdır der. Bu sayede savaşı kaybeden taraf, savaş sırasında ortaya çıkan fiillerinden sorumlu tutulacak ve savaşı başlatırken kaybettiğinde yargılanmayı da göze alması gerekecektir.

Üçüncü ders, kaybedenleri yargılamaya yeter yasa ve hukuk normunun bulunmaması karşısında, yeni yasaların hızlıca yaratılıp, kanunsuz yargılama gibi hukuki sorunun kısa yoldan giderilebileceğidir.

Dördüncü ders, Nazi Schutzstaffel (SS) ve gestapoların, üyeleri hakkında, aktif olarak suç işlemeseler de sırf kuruma aza olmaları neticesinde hukukta bir örgüte üyeliğe bağlanan, kolektif sorumluluk halinin getirilmiş olması halidir.

Beşinci ders, o güne kadar hukukta emri yerine getirmenin cezasızlık hali kabul edilmesi ilkesinin, ortadan kaldırılmasıdır⁴¹. Devlet görevlisi olma ve emri ifa savunması, suç konusu fiilin niteliğine göre, sanığın tek başına cezalandırılmasına engel olmayacaktır.

⁴¹ Muhammed Demirel, Amirin Emri: Amirin Emrini Yerine Getirmenin Ceza Sorumluluğuna Etkisi (Oniki Levha Yayıncılık 2014) 194.

Altıncı ders, tarihte ilk defa bireylerin uluslararası toplum önünde cezalandırılabilmesinin yolunun açılmasıdır⁴². Nitekim bu örnekleri, Nürnberg ve Tokyo ulus üstü mahkemelerinden biriken tecrübe ile birlikte, geçtiğimiz yüzyılda, yeni hukuk kuralları geliştirerek, Eski Yugoslavya Savaş Suçları Mahkemesi ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi⁴³ yargılamalarında tecrübe ettik.

İkinci dünya savaşı sonrası oluşturulan ve beş daimî temsilcinin mutlak koalisyonuna bağlı birleşmiş milletlerin, temsil ve karar alma yapısının adil ve istenen nitelikte olup olmadığı tartışma konusu edilmesine rağmen, alınan kararların ulus üstü sonuçları olmaktadır. Geçici olarak kurulan bu mahkemelerin, dünya barışı ve güvenliği için sürekli olması zorunluluğu karşısında, sıkı egemenlik kavramı savunucusu devletler dahi bu mahkemeyi kuran statünün tarafı olmuşlardır.

A. ROMA STATÜSÜ

Roma Statüsü, Roma’da 15 Haziran 1998-17 Temmuz 1998 tarihleri arasında 160 devletin katılımıyla toplanan Birleşmiş Milletler Konferansı sonucunda imzaya açılan “Uluslararası Ceza Mahkemesi Kurucu Statüsü” nün adıdır⁴⁴.

Statünün taraf devletlerinden eşit oy ve temsil hakkı ile oluşan, asamblesini kurarak bu mecliste⁴⁵ değişiklik ve bütçe gibi karar alma onaylama mekanizması ile üye devletlerin ortak katılım ve oy ve temsil yetkileri vardır.

Meclis Hollanda’nın Lahey kentinde bulunmaktadır. Meclis diğer ulus üstü birliklerden karar alma mekanizması ile ayrılmaktadır. Egemen eşit taraf

⁴² Verges, Savunma Saldırıyor (n 2) 73.

⁴³ Selcan Erdal, UCM Kuruluşu ve Yargı Yetkisi (2. Baskı, Adalet Yayınevi 2018) 21-33.

⁴⁴ Kurşun, 101 Soruda Uluslararası Ceza Mahkemesi (n 4) 6.

⁴⁵ Ucm Taraf Devletler internet sitesi <[https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/crime%](https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/crime%>)> Son Erişim Tarihi:24.4.2022.

devletlerin karar almak için oy birliğine gerek yoktur. Nitelikli oy çokluğu yeterlidir.

Statü uluslararası ilişkilerde liberal görüşlerin hakim olduğu son dönemde (Bu dönemin de 1989 ile 2001 arası 12 yıllık bir süreyi kapsadığını söyleyebiliriz), meydana getirilebilmiştir.

Statü 1998 yılında kabul edilse de mahkemenin kuruluşu 2003 yılında gerçekleşmiştir. Mahkeme tıpkı üye devletler meclisi gibi Hollanda'nın Lahey kentinde faaliyet göstermektedir.

Statü tüm Birleşmiş Milletler üyesi devletlerin onayına ve katılımına açıktır. Statü gereği sözleşme maddeleri müzakereye açık değildir. Çekince, itiraz olmadan tümüyle kabul edilmelidir. Onaylamak isteyen aday devletler ya tüm maddeleri kabul eder ya da taraf sayılmazlar.

Statü gereği, dünya üzerinde mevcut 4 temel hukuk ekolü olan, Kara Avrupası hukuk sistemi, Anglosakson, Sosyalist hukuk sistemi ve İslam hukuk sisteminin karması olan bir hukuk yargılaması yapılmaktadır. Bu sayede her devlet tarafından daha kolay benimsenmiştir.

Mahkemenin resmi dilleri Arapça, Çince, Fransızca, İngilizce, İspanyolca ve Rusçadır. Çalışma dilleri ise İngilizce ve Fransızcadır. Mahkemece verilen hükümler bu resmi dillerde yayımlanır.

Mahkeme ve Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi arasında, uluslararası hukukta birlik oluşturmak gayesi de gözetilerek çok yönlü bir ilişki tesis edilmiştir⁴⁶. Statüde, BM Güvenlik Konseyi'ne tanınan yetkiler iki kurum arasında zorunlu bir ilişki kurulmasına sebep olmaktadır. 4 Ekim 2004'te, BM ile

⁴⁶ Nesrin Dabanhoğlu Alanur, 'Roma Statüsüne Göre BM Güvenlik Konseyinin bir Durumu UCM'ye Sevketme ve Soruşturma ile Davaları (Yargılamayı) Erteleme Yetkisi', (2019) 23 (1-2) Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 53, 55.

mahkeme arasındaki iş birliğinin genel çerçevesini çizen, BM ile UCM Arasındaki İlişkiler Andlaşması mevcuttur. Konsey ve mahkeme arasında iş birliği bakımında özel hükümler konmuştur. Buna göre Güvenlik Konseyi mahkemeye, ihlal konusunda araştırma yapması, soruşturma başlatması veya devam eden soruşturmanın ertelenmesi başvurusunda bulunabilir. Görece BM üstün tutulsa da andlaşmanın 2/1. maddesi mahkemeyi bağımsız, uluslararası tüzel kişiliğe sahip bir yargı kurumu olarak kabul etmektedir. 2/2. maddesi, BM ve mahkemenin birbirlerinin statüsüne ve yetkilerine saygı göstereceklerini belirtmiştir⁴⁷.

Mahkemenin yargı görevi içerisine giren suçlar sınırlıdır. Bunlar: Soykırım Suçu, İnsanlığa Karşı Suçlar, Savaş Suçları ve Saldırı Suçlarıdır⁴⁸. Mahkeme sadece ceza hukukuna bağlı yargılama yapmaz. Müşteki ve mağdurların tazminat taleplerini de ele alıp karara bağlar. Sanıkların mal varlıklarının tasarrufu konusunda tedbir kararı verebilir. Üye devletler bu kararları iç hukuk sisteminden bağımsız olarak derhal uygulamak, yerine getirmek zorundadırlar.

Statü gereği mahkeme organları şunlardır: Başkanlık, Ön Yargılama, Yargılama ve İstinaf bölümlerinden oluşan Daireler, Savcılık ve Yazı İşleri Bürosudur.

Suçun kendisine ihbarı veya resen araştırma başlatma yetkisi savcılık makamındadır. Soruşturma başlatma ile ilgili olarak savcı oldukça geniş yetkilere sahiptir. Buna göre savcı elde ettiği bilgiler ışığında kendiliğinden soruşturma başlatabilmektedir. Bu çerçevede savcının kendisine gelen bilgilerin ciddiyetini analiz etme ve gerekirse Devletlerden, BM'den, hükümetler arası kuruluşlardan, sivil toplum örgütlerinden ya da diğer güvenilir kaynaklardan ilave bilgi isteme yetkisi vardır. Eğer savcı soruşturma açılması için yeterli bir temel ve sebep

⁴⁷ Dabanlıoğlu Alanur (n 46) 55.

⁴⁸ Nimet Güller ve Hamide Zafer, Uluslararası Ceza Mahkemesi El Kitabı (Gustav-Stresemann-Institut e.V. 2006) 75.

olduğu sonucuna varırsa, soruşturma için Ön Soruşturma Dairesinden izin talep eder. Bu daire savcının talebini uygun bulduğu takdirde soruşturma izni vermektedir. Eğer Savcı kendisine gelen bilgileri değerlendirdikten sonra soruşturma açılmasına gerek görmezse bu kararını Ön Soruşturma Dairesine bildirecektir. Şayet durum Taraf bir Devlet ya da BM Güvenlik Konseyi tarafından Mahkemeye havale edilmişse ve Savcı soruşturma açılmasına gerek görmemişse Ön Soruşturma Dairesi bu kararı gözden geçirebilecektir. Buna ilave olarak, bu Daire kendi inisiyatifi ile de Savcının soruşturma başlatmaması yönündeki kararı gözden geçirebilecektir. Savcının soruşturma başlatmama kararı Ön Soruşturma Dairesinin onayı ile geçerlilik kazanacaktır⁴⁹.

Savcı soruşturma iznini aldıktan sonra delil toplamak için devletlerden bilgi belge isteyebilir, tanık dinleyebilir. Taraf ülkeden adli yardım talebinde bulunabilir. Bu yardım sözleşme gereği istendiği taraf devlet tarafından yerine getirilmelidir. Sözleşmeye ters düşmeyecek şekilde devlet ve uluslararası örgüt ve kişiler ile iş birliği anlaşmaları yapabilir. Soruşturmanın gizliliği için gerekli tedbirlerin alınmasını talep edebilir. Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Tüzüğünde, Savcının soruşturmalar konusundaki görev ve yetkilerinin düzenlendiği 54.‘cü maddenin 3.‘cü fıkrasının e bendinde, Savcı kendisine gizli kalmak kaydıyla, soruşturmaya konu olarak kendisine verilen bilgiyi sahibinin izni olmadan yargılama içerisinde olsa dahi açıklayamayacağı belirtilmiştir.

Soruşturmanın bitirilmesi ve iddianamenin hazırlanması ile birlikte ara muhakeme safhası başlar. Bu safhada şüpheli mahkemeye çağrılır veya hakkında gözaltı kararı, tutuklama kararı verilebilir. Sanık bulunduğu, statüye taraf ülkede yakalanıp mahkemeye getirilmek zorundadır. Sanık hakkında hazırlanan suçlama ve deliller gösterildikten ve karşı delil sunma savunma hakkı tanındıktan sonra

⁴⁹ Sevim Uygun, ‘Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin Yargı Yetkisi’ (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi 2016) 39-40.

sözlü yargılama başlatılır.

Ara muhakeme sonunda, Ön Yargılama Dairesi, üç türlü karar verebilir. Daire, suçlama konusunda ya yeteri kadar delil bulunduğuna (davanın kabulüne), ya yeteri kadar delil bulunmadığına (davanın reddine), ya da davanın açılmasının ertelenmesine karar verir. Erteleme kararı, delillerin yeterli olmaması nedeniyle suçluluk konusunda daha fazla delil sunulması ya da iddianın değiştirilmesi gereken hallerde verilebilir.

Davanın kabulü ile birlikte dosya başkanlık tarafından ilgili daireye tevzi edilir.

Bir başkan ve iki üyeden oluşan Yargılama Dairesi dosyayı alınca yargılamaya ilişkin usulleri belirler. Yargılamanın hangi dilde yapılacağı tercüme işlemleri vs. usul işlemlerine karar verir. Sanığı mutlaka duruşmaya getirtir. Duruşmada savcılık makamı, sanık müdafileri, mağdur, müşteki taraf vekilleri de bulunabilir. Duruşmalar açık yapılırsa da gerekli hallerde gizli oturum yapılmasına karar verilebilir. Sanığın suçlamaları ikrar etmesine imkân verilir. İkrar beyanı hukuka uygun ve hür iradeye bağlı olarak yapılmamış ise kabul edilmeyebilir. Daire tüm delilleri toplayıp savunmaları da aldıktan sonra sanığın suçlu olup olmadığına karar verir. Suçlu bulursa bu sefer suç konusu fiile hangi cezayı uygulayacağına karar verir.

Ceza on beş yıl hapis cezasından başlayarak Müebbet hapse kadar verilebilir. Cezayı takdir hakkı mahkemenindir.

Verilen mahkûmiyet kararına karşı kanun yolu olarak tarafların istinaf hakları bulunmaktadır. İstinaf Dairesi, incelemesi sonunda şu kararlar verilebilir: Daire, usul kurallarının yanlış uygulandığı, olayların yanlış tespit edildiği veya davanın sonucunu etkileyecek derecede bir adalet eksikliği olduğu kanaatine varırsa, hüküm veya cezayı kaldırabilir veya düzeltebilir veya davanın görülmek üzere başka bir esas Yargılama Dairesi'ne gönderilmesine karar verebilir. Ancak, bu

kararları verebilmek için İstinaf Dairesi, Esas Yargılama Dairesi'nin konuyu inceleyip uygun bir rapor hazırlamasını isteyebilir ve dosyayı ona iade edebilir. İstinaf Dairesi, bu kararları verebilmek için kendisi de delil toplayabilir. Yapılan istinaf incelemesi sadece cezaya ilişkin olarak talep edilmiş ve İstinaf Dairesi, verilen cezanın işlenen suçla orantılı olmadığı görüşünde ise, cezayı değiştirir. Esas Yargılama Dairesi'nin hükmüne (cezanın miktarına) karşı, sanık veya onun lehine savcı tarafından istinaf kanun yoluna başvurulmuş ise hüküm aleyhe bozulamaz.

Şartların varlığı halinde yeniden yargılanma talep edilebilir. Bu talep sanığın ölmüş olması halinde mirasçılardan da ileri sürülebilir.

Kesinleşen kararlar, hükümlünün taraf devletlerin gönüllülük esasına göre belirlenen ceza infaz kurumlarında infaz edilir. İnfaz hukuku açısından statünün üstünlüğü vardır. Ceza statüye göre infaz edilecek olup infazdan mesul devlet infaz yasaları ve kuralları tatbik edilmez.

Mahkeme hakkında bilgi sunduktan sonra ilk ceza alan sanığı yakından tanıtalım.

B. UCM YARGISINDA İLK MAHKÛM LUBANGA

UCM tarafından hakkında ilk mahkûmiyet kararı verilen Eski adı Zaire yeni adı Demokratik Kongo Cumhuriyeti vatandaşı Thomas Lubanga Dyilo'dur.

Lubanga 29 Aralık 1960 tarihinde doğmuştur. Kongo Demokratik Cumhuriyeti kuzey doğu bölgesinde yer alan Ituru bölgesinde çıkan etnik ve siyasi kargaşada, 2001 de silahlı militer Kongolu Yurtseverler Birliği'nin (UPC) kurmuş ve başkanlığını yürütmüştür. Bu örgüt ulusal başkanı iken Uganda ve ardından Ruanda tarafından desteklenmiştir. Eylül 2002 de UPC'nın adını UPC/RP (Kongolu Yurtseverler/Uzlaşma ve Barış Birliği) olarak değiştirmiştir. Kongolu Yurtseverler Birliği (UPC), çoğunlukla etnik Hemalar'dan oluşan bir Kongolu isyancı hareket olarak tanınmıştır.

Ruanda hükümetine yakın olan UPC, Ituri eyaletinde sürmekte olan ve onu Lendu'dan oluşan milliyetçi ve entegrasyonistlerin Cephesi'ne karşı çıkan savaşa katılmıştır. 7 Ocak 2003 de Angola'ya karşı savaşmıştır. Bunia şehrinin kontrolünü sağlamıştır.

Bu savaşlarda, Lubanga, UPC, birliklerinde çocuk asker kullanmakla suçlanmıştır. Ayrıca 2002 yılında, müttefikleriyle birlikte, Songolo bölgesinde birkaç yüz kişiyi katlettikleri iddia edilmiştir⁵⁰.

C. LUBANGA VE UCM YARGILAMASI

Demokratik Kongo Cumhuriyeti devlet başkanının 19 Nisan 2004 tarihinde UCM Savcısı Luis Moreno Ocampo'ya bir mektup göndererek ülkesinde gerçekleştirilen ve Roma Statüsü kapsamındaki suçlara ilişkin soruşturma açılmasını talep etmiştir.

Bu talep üzerine savcı tarafından yapılan ön inceleme neticesinde dava 04 Temmuz 2004 tarihinde Ön Yargılama Dairesine taşınmıştır.

Soruşturma dosyası kapsamında hakkında 10 Şubat 2006 tarihinde tutuklama emri çıkarılarak 17 Mart 2006 tarihinde yakalanan Kongo Vatansızlar Birliği lideri Thomas Lubanga, UCM tarihinde bu mahkemenin kararı ile tutuklanan ilk kişi olmuştur.

Thomas Lubanga Hakkında UCM'nin 1'nci Ön Yargılama Dairesinde 09 Kasım 2006 tarihinde başlanan yargılamasında, bu dairenin 09 Ocak 2007 tarihli kararı ile Lubanga'nın iddianamede yazılı suçları işlediğine dair yeterli kanıt bulunduğu karar verilerek, yargılama için dosya Dava Dairesine gönderilmiştir. İddianamede, Lubanga için işlediği iddia edilen suçlardan birisi uluslararası nitelikte olan ve olmayan silahlı çatışmalarda 15 yaşından küçükleri

⁵⁰ Claire Garbett, 'The Truth and the Trial: Victim Participation, Restorative Justice, and the International Criminal Court', (2013) 16 (2) Contemporary Justice Review 193, 199.

silahaltına almak ve bunlardan silahlı birlikler oluşturmaktır.

Lubanga hakkındaki davanın ilk duruşması 26 Ocak 2009 tarihinde başlamıştır⁵¹.

Uluslararası Ceza Mahkemesi, 14 Mart 2012 de Lubanga'nın, Statü gereği, 15 yaşından küçük çocukları askere almaktan ve onları silahlı çatışmalara dâhil etmekten suçlu bularak ilk kararını açıklar.10 Temmuz 2012 'de 14 yıl hapse mahkûm edilir⁵².

Lubanga kesinleşen dava neticesinde Statü gereği ayrıca görülen tazminat davasında mağdurlara on milyon USD ödemek üzere tazminata mahkûm edilir. Tazminatı ödeyecek maddi gücü olmadığı için Statü gereği kurulmuş olan fondan mağdur zararlarının karşılanmasına karar verilir.

İnfazın kalan süresini kendi ülkesinde bir hapisanede tamamlayan Lubanga 2020 yılında tahliye edilir.

Lubanga'nın yargılanması ve mahkûm edilmesi Roma Statüsü'nün ilk uygulama örneği olması açısından tarihi öneme haizdir. Ceza hukuku açısından bakıldığında, yargılama usulü karma bir özellik arz eder. Önce deliller tartışılır. İsnat edilen suçlamaya ilişkin iddia makamı savcılık tüm delilleri taraflara ve özellikle savunmaya açmak ve göstermek zorundadır. Burada kasıt savunmanın yararına olacak delillerin de gizlenmemesidir. Nitekim Lubanga yargılamasının başında savcılık BM'den elde ettiği delillerin bir kısmının şüpheli olması ve savunmadan saklanmaması nedeni ile Lubanga hakkında mahkeme tahliye kararı vermekte sakınca görmemiştir. Eğer tahliye kararı İstinaf Dairesi tarafından ortadan kaldırılmasaydı, Lubanga daha yargılamaya başlanmadan, esasa girmeden, usul yönünden tahliye edilecekti.

⁵¹ Can Akdoğan, 'Uluslararası Ceza Divanı Statüsünde Savaş Suçları' (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi 2009) 384.

⁵² Bkz. ICC., Case Information Sheet, ICC-PIDS-CIS-DRC-01-017/21_Eng, Temmuz 2021.

Bu karar bize Mahkemenin usul ve savunma hakkı üzerinde hassasiyetle durduğunu göstermektedir. Ancak asıl başarı Lubanga'nın savunmasını yürüten avukatların bu usule aykırılığı mahkemeye kabul ettirebilmeleridir. Savunma bu yönüyle Mahkemenin kurallarını kabul etmiş ve düzene karşı değil, iddia makamının delilerine saldırmıştır. Birçok delili de bu sayede çürütmüşler, geçersiz kılmışlardır. Bu yönüyle, Lubanga davasında avukatların Verges'in uyum savunması teorisini başarı ile uygulandığını söyleyebiliriz.

Lubanga davasını bir kopuş savunmasına büründürmek mümkün olabilir miydi? Bu sorunun cevabını bulmak zordur. Verges'in dediği gibi bunun için birden fazla faktör bir araya gelmelidir. Öncelikle kurulu düzene karşı bir adalet arayışı olmalıdır. Bu adalet arayışının ancak kopuş savunması ile yapılması zorunluluğun bulunmalıdır. Sanık ve avukatlarının da bu yolda bir savunma yapmayı seçmeleri gerekmektedir.

Lubanga'ya karşı yöneltilen suçlamaların niteliği ve elde edilmiş olan deliller birlikte ele alındığında, davada kopuş davası stratejisinin uygulanmasının mümkün olmadığı fark edilmektedir. Statü ulusların birleşimi ile iş görmektedir. Statüye karşı yürütülecek bir kopuş davası uluslararası bir örgütün otoritesini ve dolayısı ile tüm taraf devlet otoritesine hedef almalıdır Kopuş Davasında. Bu toptan bir milletler yozlaşmasının varlığını iddia gerektireceğinden oldukça zor bir olasılıktır. Kopuş Savunmasının meşruiyet olgusu eksik olacaktır.

Lubanga davasının siyasi bir temeli yoktur. Bunun üzerinden bozulan sisteme ve sistemi çözmeye tasfiye etmeye yönelik bir iddiası da yoktur, Lubanga'nın. Davada hukuk kabullerini adalet uğruna sarsacak bir idealden de söz etmek mümkün değildir.

Gerçekte katliam ve savaşta çocuk asker kullanan bir despottur, Lubanga. Onun da savunulması gerekir. Verges'in dediği gibi onun suçlarının bir önemi yoktur. Onun hukuk karşısında alabilecekleri önemlidir. Sırf bu yüzden savunulmalıdır.

Suçu değil suçluyu savunma ayrımı tam da bu nokta üzerindedir. Keyifli olan da budur Verges için.

Bu nedenle Lubanga davasında mahkemenin otoritesi tartışılmamış doğrudan iddia makamı hedef alınmıştır. İsnat edilen fiillerin birçoğu kanıtlanamamış veya savunma tarafından ustaca bertaraf edilmiştir. Bu anlamda savunma bu dava için işini fazlasıyla yapmıştır.

D. MAHKEMENİN OTURUM DÜZENİ VE OTURUM DÜZENİNİN SAVUNMAYA ETKİSİ

UCM’de devam eden davaların birçoğu kamuya açık şekilde yürütülmekte ve canlı olarak internet üzerinden takip edilebilmektedir. Lubanga’nın yargılandığı davada mağdurların çocuk olmaları gibi nedenle duruşmaların bir kısmı kapalı oturumda yapılmış, internet üzerinden canlı izlemek mümkün olmamıştır.

Diğer yönüyle UCM’in, duruşma salonlarının fiziki yapısı kopuş savunması yapmaya elverişli görünmemektedir. Zira mahkeme salonlarının fiziki yapısı yargılamalarda izleyenler açısından çok dikkat edilemese de savunma için çok önemlidir. Bunun önemini UCM duruşma salonlarının neye benzediğini izah ederek açıklayalım.

UCM’in duruşma salonlarında izleyici ve dinleyicilere ayrılmış bölümler bir balkon üzerinde cam ile kapalı, izleyicilerin sesinin salona ulaşmayacağı şekilde inşa edilmiştir. Bu haliyle duruşmayı takip edenler, doğrudan mahkemeye, sanığa, savcıya, müşteki ile katılanlara seslerini, protestolarını, alkış ve tepkilerini, seslerini ulaştıramamaktadır. Mahkemenin düzeni ile ilgili olarak olumsuz kabul edilecek izleyici tutumlarının oluşmaması için bir mimari hassasiyet tercih edilmiş olabilir. Lakin bu haliyle yargılamanın ne kadar kamuya açık olacağı bir soru işaretidir. Zira yargılamanın bir süjesi de izleyiciler ve onları oluşturan halktır. Halk yargılamalarda kamu vicdanının vücut bulmuş halidir. Bu nedenle mahkeme ve halkı pek ayırmamak gerekir. Mevcut haliyle UCM ‘de

mahkeme ve halk tam manasıyla ayrılmaya da birlikte olduğu da söylenemez. Savunma için halkı arkasında hissetmeden kopuş savunması yapmak zorlaşmaktadır.

Eleştirilmesi gereken hususlardan önemli biri de mahkeme salonunun iç oturma düzenidir. Yargı otoritesi sağlama açısından mahkeme üyelerinin oturması için yerden yüksek bir kürsü kurulmuştur. Sanık ve katılanlar mahkemenin sağ tarafında savcılık ve diğer bir kısım katılanlar da mahkemenin sol tarafında pozisyonlandırılmışlardır.

Sanık en arka köşede yanında bir kolluk görevlisi ile birlikte oturmaktadır. Önünde savunma yardımcıları ve avukatlardan oluşan 3 sıra daha oturma düzeni vardır. Mahkemenin tam önünde zabıt katipleri yer almaktadır.

Savunma ve iddia makamı karşılıklı konumlandırılarak bir eşitlik sağlanmış görünmekteyse de sanığın hal ve davranışlarının mahkeme üyelerinin görüş açısının dışında bir yerde olması ceza yargılaması düzeni açısından önem arz etmesi nedeni eleştirilebilir. Şöyle ki mahkeme sanığın hal ve tavırlarını onun hakkında hüküm kurarken görmeli ve sanık ile arasında, onu analiz edebilmek için empati köprüsü kurabilmelidir. Evet, bu sav, sanığın mahkemeyi etkileyebilmesi için bir fırsat ve bu yönüyle olumsuz algılanabilir, lakin öbür türlü sanık duruşmada bir figüran olmaktan öteye gitmemektedir. Mahkeme soyut bir yargılama havası vermektedir. Doğrusu sanığın olabildiğince yargıçların gözünün önünde olmasıdır.

Diğer yandan, savunma ve iddia makamı ayağa kalktıklarında söz söylerken, yargıçları görmek için yan dönmek zorunda kalmaktadırlar. Önlerinde yer alan sabit bilgisayar ekranına veya dosyaya dönüp bakarken, ceza yargılamasında savunma için hayati önemi olan, mahkeme ile iletişim bu nedenle kopmaktadır. Bu yüzden yargıçlar ile göz göze gelebilmek için masanın köşesine gelip savunma yapmak zorunda kalan müdafileri görmek mümkündür. Mevcut halde,

vekili ile uzak oturtulan sanık, duruşma esnasında vekili ile bir konuyu müzakere etmek veya hatırlatma da bulunabilmek hakkından yoksundur⁵³. Bu iletişimi kurmak için ya ayağa kalkıp üç sıra önde vekilinin yanına gidecek ya da vekili ayağa kalkıp sanığın yanına gelip konuşabileceklerdir. Yargılama doğrudan izleyici olmasa da yaklaşık otuz kişi önünde oldukça dar sayılabilecek bir alanda yapılmaktadır. Bir de oturanların önlerinde biraz fazla büyük sayılabilecek bir ekran konulduğu için duruşma salonu araştırma yapılan kütüphane salonu gibi durmaktadır. Tarafların birbirlerini gözlemlemeleri zorlaştırmaktadır.

Eleştirilere ilave edilebilecek başka hususlar elbette vardır. UCM'in duruşma salonları bu haliyle sadece uyum savunması yapmak üzere kurgulanmıştır denilebilir. Mahkeme salonunda savunma ve iddia makamı karşı karşıya tutulmakta, yargıçlar tarafların ne yapacaklarını görmek isteyen izleyici konumunda tutulmaktadır. Savunma bu olumsuz salon yapısı ve duruşma düzeni ile bir yargılamada ancak, Verges'in deyimiyile, savcılığa iddia makamına hücum ederek onun delillerini etkisiz bırakmaya yönelebilir. Savunma bu yargılamalarda kurulu düzeni ve mahkemeyi hedef alamaz. Statünün yargılama konusuna giren fiillerin sınırlı olması da şimdilik bir kopuş savunması yapılmasını zorlaştıran diğer sebeptir.

SONUÇ

Verges, 20. yüzyılda ve 21. yüzyılın başında yaşamış hukukçu ve düşündürüdür. Fikir dünyasında geçmiş yüzyıla ait yaşanmışlıklar üzerinden birikimde bulunmuş ve ona göre kendi çağında pozisyon almıştır. Başarılı bir ceza avukatı olarak, modern hukuk tarihinde savunma üzerine önemli önermesi olan Kopuş ve Uyum Davaların literatüre katarak hukuk ilminin gelişmesine hizmet etmiştir.

⁵³ Merve Buldaç, 'Ceza Yargılamalarında Duruşma Salonlarının Fiziksel ve Ruhsal Değerler Açısından İrdelenmesi ve Türkiye için bir Tasarım Önerisi' (Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi 2019) 115-116.

Ceza davalarında, kurulu düzenin yasalarını ve buna bağlı yozlaşmış adalet sistemini hedef alan felsefesini, uyguladığı kopuş davalarında sanata dönüştürmüştür. Ceza yargılamasında savunmanın bir sınırının olmadığını, sınırın insan aklından ibaret olduğunu, savaş meydanında elde edilmesi mümkün olmayan kazanımların elde edilebileceğini, kendi müvekkillerini savunduğu ceza davalarında da cesaretle öncü olarak da göstermiştir. Güney Amerika’da bazı ülkelerde eseri ve savunma teknikleri ders olarak okutulmuş, avukatlar arasında Verges ekolü oluşmuştur.

Verges bu olgunluğa ulaşırken Sokrates’i, onun hayranı Nietzsche’yi, basamak alıp çağdaşı üstün filozoflar Darida ve Foucault’yu bile etkilemeyi başarmış bir hukuk felsefecisi haline gelmiştir⁵⁴.

Verges, kopuş davasının kaderin tuzağı olmadığını, orada davanın seyrini sanığın seçiminin belirlediğini, başka hiçbir alanda insanın eline bir araya gelmiş bunca gücü yenme şansının olmadığını, davada silahsız olarak sırf savunmayı silah olarak kullanarak kurulu düzene üstün ideale bağlı hukuk ile meşruiyet kazanıp saldırlabileceğini, bunun da cesaret gerektirdiğini, aksi halde cesaretsiz felaketin bir suç olduğunu söyler. Bir davanın, kopuş davası olarak tek başına düzeni tehdit edip yıkabileceğine işaret eder. Mevcut yozlaşmış sistemin mahkemelerinde zaten sonu felaket olacak olan sanığın, mahkemede kendi felaketini tersine çevirebilecek cesaret göstermesini ister.

Bu anlamda ilk Kopuş Davası sanığı olarak gördüğü Sokrates’i ayrı bir yere koyar. Felaketine inançları uğruna cesurca gitmiştir, Sokrates. Onu idealleri uğrunu kendini feda eden bir kahraman olduğu için savunmasını kopuş savunması olarak değerlendirir. Ancak Savunma Saldırıyor adlı eserinde tanımladığı kopuş savunması tanımı ile Sokrates’in yargılanması esnasında

⁵⁴ Jonathan Widell, ‘Jacques Vergès, Devil’s Advocate A Psychohistory of Vergès’ Judicial Strategy’ (Doctor of Civil Law Thesis, McGill University 2012) 30.

gerçekleşen hadiseler bize bunun bir kopuş savunması olmadığını göstermektedir. Sokrates savunmasında Verges 'in işaret ettiği kopuş savunması esaslarını ve sonuçlarını göstermemiştir. Sokrates bildiği tek şeyin hiçbir şey bilmediği olduğunu söylerken, bilginin sorgulanmadan kabul edilmemesi gerektiğini savunmuştur. Savunmasında ne mahkemeyi ne kanunlarını ne tanrıları ne de sitenin varlığını hedef almıştır. Mahkeme düzenine ve site kurallarına sadık kalmış, tanrıları reddetmemiştir. Daha üstün bir ideal ile bütünleşmiş hukukun varlığına dayanarak mevcut hukuka sisteminde yargılanamayacağını ve yargılamayı gerçekleştiren hukuk sistemini, bunun aktörlerini tanımadığını, yıkılmaları gerektiğini savunmamıştır. Bu nedendir ki Sokrates'in savunması bir kopuş savunması olarak nitelenemez.

Uyum davalarının da kendine has inceliklerini sayar eserinde, Verges. Düzeni kabul edip iddia makamının elindeki delillere saldırmak ve onları çürütmekte önemlidir. Akıl işidir. Hukukun savunma yönünü sanat olarak görmektedir. Savunma yapmaktan keyif almaktadır. Savunduğu kişinin suçlu olup olmadığının bir önemi yoktur. Hukuk herkesin savunulma hakkı olduğunu kabul etmeyi gerektirdiği için bundan keyif alır. Adaletin tek bir masumun haksızca cezalandırılması ile ortadan kalkacağını bunun yanında suçlunun beraatının göğüslenebileceğini iddia eder. Hal böyle olunca Lubanga'nın avukatlarının Uyum Davası ile müvekkillerini onca suçlama karşısında sadece çocuk askerlere ait kısımdan mahkûm ettirmeleri de uyum davasının başarısıdır.

KAYNAKÇA

Akdoğan C, 'Uluslararası Ceza Divanı Statüsünde Savaş Suçları' (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi 2009).

Buldaç M, 'Ceza Yargılamalarında Duruşma Salonlarının Fiziksel ve Ruhsal Değerler Açısından İrdelenmesi ve Türkiye için bir Tasarım Önerisi' (Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi 2019).

Dabanlıoğlu Alanur N, 'Roma Statüsüne Göre BM Güvenlik Konseyinin bir Durumu UCM'ye Sevketme ve Soruşturma ile Davaları (Yargılamayı) Erteleme

Yetkisi', (2019) 23 (1-2) Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 53, 85.

Demirel M, Amirin Emri: Amirin Emrini Yerine Getirmenin Ceza Sorumluluğuna Etkisi (Oniki Levha Yayıncılık 2014).

Erdal S, UCM Kuruluşu ve Yargı Yetkisi (2. Baskı, Adalet Yayınevi 2018).

Evlice A, 'Sokrates'in Savunmasına Hukuki Bir Yaklaşım', (2014) (2) Ankara Barosu Hukuk Gündemi 44, 48.

Falk, BJ, 'The Saga of the Rosenbergs: The Trial That Keeps on Giving', (2013) 12 (3) American Communist History 283-298.

Garbett C, 'The Truth and the Trial: Victim Participation, Restorative Justice, and the International Criminal Court', (2013) 16 (2) Contemporary Justice Review 193, 213.

Ginsburg T ve Moustafa T, Rule by Law: The Politics of Courts in Authoritarian Regimes (Cambridge University Press 2008).

Güller N ve Zafer H, Uluslararası Ceza Mahkemesi El Kitabı (Gustav-Stresemann-Institut e.V. 2006).

Kahyaoğlu M, 'Paganizm ve Hristiyanlık Arasında Savaşım Aracı Olarak Kehanet', (2011) (7) Türk Bilim Dergisi 135, 144.

Kurşun G, 101 Soruda Uluslararası Ceza Mahkemesi (İnsan Hakları Gündemi Derneği 2011).

Macey D, Emile Zola: A Life (Yale University Press 1998).

Mısır MH, Mitolojiden Günümüze Savunma (Gaziantep Barosu 2012) 14.

Pashukanis E, 'Lenin ve Hukuksal Sorunlar', Onur Karahanoğulları (çev) (2008) 26 (3) Çağımızda Hukuk ve Toplum Dergisi 37, 52.

Platon, Sokrates'in Savunması (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 2012).

Sina A, 'Eski Yunan Yargı Sistemi: MÖ IV. Yüzyılda Atina'da Yargıçlar ve Mahkemeler', (2016) (123) TBBD 419, 450.

Sönmez Yakut A, 'Platon'un Phaidon'unda Sokrates'in Savunması', (2017) 11 (1) Archivum Anatolicum 129, 142.

Stein AJ, 'Reforming the Sentencing Regime for the Most Serious Crimes of Concern: The International Criminal Court Through the Lens of the Lubanga Trial', (2014) 39 Brooklyn Journal of International Law 521, 562.

Todorov T, The Fragility of Goodness: Why Bulgaria's Jews Survived the Holocaust (Princeton University Press 2003).

Topsakal E, 'Jackques Verges ve Savunma Sanatı', (2018) (1) Ankara Barosu Hukuk Gündemi 10, 17.

Uygun S, 'Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargı Yetkisi' (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi) 2016.

Verges J, Savunma Saldırıyor, Vivet Kanetti (çev) (4. Bası, Metis Yayıncılık 2020).

Widell J, Jacques Vergès, Devil's Advocate A Psychohistory of Vergès' Judicial Strategy (Doctor of Civil Law Thesis, McGill University 2012).

Yeşilova B, 'Yargılama Diyalektiği ve Silahların Eşitliği', (2009) (86) TBBD 47, 101.

Zafer H, 'Savunma Hakkı ve Sınırları', (2013) 19 (2) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi 507, 540.

İNTERNET KAYNAKLARI

<[https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/crime%](https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/crime%>)>.

<<https://www.eccc.gov.kh/en/persons/mr-jacques-vergès>>

